

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ-ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ-ΓΡΑΜΜΑΤΑ-ΤΕΧΝΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

◆ Ο ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ ΣΜΥΡΝΗΣ (Β. Κ. Σταθάκη)	201
◆ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Γ. ΣΤΑΜΑΤΗΣ	208
◆ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΔΗΜΑΓΩΓΙΑ (Β΄) (Δρος Φιλόλου Δημητρίου)	209
◆ ΨΥΧΙΚΗ ΥΓΕΙΑ: ΔΕΣΜΟΙ ΣΤΟΡΓΗΣ: Η ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΑ ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΑΤΑ (Δρος Ν. Καζαμία)	214
◆ Η ΔΙΑΣΠΑΣΗ ΤΟΥ ΑΤΟΜΟΥ ΚΑΙ Η ΣΧΑΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΣΩΠΟΥ (Νικ. Θ. Ἀρβανίτη)	219
◆ Ο ΥΜΝΟΣ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΪΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΣΤΟΝ ΕΠΙΤΑΦΙΟ ΤΟΥ ΠΕΡΙΚΛΗ (Βασιλείου Χ. Χαραλαμποπούλου)	222
◆ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ: ΧΟΜΠΥ (Πανορμίτη)	225
◆ ΣΧΟΛΙΑ (Β. Κ. Σταθάκη)	226
◆ ΜΑΤΙΕΣ ΣΤΗΝ ΑΝΩΤΑΤΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ (Καθηγ. Χρ. Γιαμβριᾶ)	228
◆ Η ΣΤΗΛΗ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ (Α. Γιαμβριᾶ)	230
◆ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ	232

ΕΤΟΣ 69ον ΙΟΥΛΙΟΣ - ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 2006 ΑΡΙΘ. 673

€ 1,20

«ΑΚΤΙΝΕΣ»

Επιστήμη - Φιλοσοφία - Κοινωνικά Ζητήματα -
Γράμματα - Τέχνη

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ «ΑΚΤΙΝΩΝ»

ΤΟΜΟΙ: 1938-1997

Επιμέλεια
ΒΑΣ. Χ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΠΟΥΛΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΑΚΤΙΝΩΝ»
ΑΘΗΝΑ 1998

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

Έτος 69ον

ΙΟΥΛΙΟΣ - ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 2006

Αριθ. 673

Ο ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ ΣΜΥΡΝΗΣ (1867 - 1922)*

Α'

Η χρονική περίοδος 1902 - 1922 είναι για τὸν ἑλληνισμό ἡ κρισιμότερη περίοδος στὸν ἀγώνα για τὴν ἔθνική του ὀλοκλήρωση μετὰ τὴν ἐθνεγερσία τοῦ 1821, ποὺ κατέληξε τότε στὴν ἴδρυση τοῦ ἐλευθέρου ἑλληνικοῦ κρατιδίου (1830). Ἡ εἰκοσαετία αὐτὴ καλύπτεται ἀπὸ σειρά σημαντικῶν γεγονότων, ὅπως ὁ μακεδονικὸς ἀγώνας (1904 - 1908), τὸ κίνημα τῶν νεοτούρκων (1908), οἱ βαλκανικοὶ πόλεμοι (1912 - 13), ὁ πρῶτος παγκόσμιος πόλεμος (1914 - 18), ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς στὴν μικρὰ Ἀσία (1919), ἡ συνθήκη τῶν Σεβρῶν (1920), ἡ μικρασιατικὴ καταστροφή (Αὐγούστος 1922). Στὴν εἰκοσαετία αὐτὴ πρωταγωνιστικὸ ρόλο ἔπαιξε ὁ Χρυσόστομος Καλαφάτης (1867

- 1922), τόσοσ στὴν Μακεδονία ὡς μητροπολίτης Δράμας, ὅσον καὶ στὴν Μικρὰ Ἀσία ὡς μητροπολίτης Σμύρνης.

Στὶς ἀρχὲς τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνα ὁ ἐλεύθερος ἑλληνισμός, ποὺ κατοικεῖ στὸν ἑλλαδικὸ χῶρο εἶναι μειοψηφία ἔναντι τοῦ ἀλύτρωτου ἑλληνισμοῦ, ὁ ὁποῖος εὐρίσκεται ἀπλωμένος στὴν Ἡπειρο, Μακεδονία, Θράκη, στὴν Πόλη, Μικρὰ Ἀσία, Πόντο, νησιά τοῦ Ἀνατολικοῦ Αἰγαίου, Δωδεκάνησο, Κύπρο. Καὶ τότε πραγματοποιεῖται ἡ μεγάλη ἐξόρμηση τῶν Ἑλλήνων, ποὺ καταλήγει στὴν ἀπελευθέρωση τῆς Ἡπείρου, Μακεδονίας, Θράκης, νήσων τοῦ Αἰγαίου καὶ στὴν ἐνσωμάτωση καὶ τῆς Κρήτης.

Στὸν ἀλύτρωτο ἑλληνισμό ἀνήκει καὶ ὁ Χρυσόστομος Καλαφάτης, ὁ ὁποῖος

* Τὸ Μορφωτικὸ Ἰδρυμα τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς ἐξέδωσε πρὸ ὀλίγων ἐτῶν σὲ τρεῖς ὀγκῶδεις τόμους τὸ «Ἀρχεῖον τοῦ ἐθνομάρτυρος Σμύρνης Χρυσοστόμου» τὸ ὁποῖο διεσώθη μὲ πρωτοβουλία τοῦ ἰδίου ὀλίγες ἡμέρες πρὸ τῆς μικρασιατικῆς καταστροφῆς, ὅταν τὸ ἐνεπιστεῦθη στὸν πλοίαρχο Φωκᾶ, κυβερνήτη τοῦ θωρηκτοῦ «Λήμνος», τὸ ὁποῖο ναυλοχοῦσε τὶς ἡμέρες ἐκεῖνες στὸν λιμένα τῆς Σμύρνης. Στὴ συνέχεια τοῦτο παρεδόθη στοὺς κατοικοῦντες στὴν Ἀθήνα συγγενεῖς τοῦ μακαριστοῦ Χρυσοστόμου.

Ὁ πρῶτος τόμος ἀναφέρεται στὴν περίοδο 1902 - 1910 ὅταν ὁ Χρυσόστομος διατελοῦσε μητροπολίτης Δράμας. Ὁ δεύτερος καὶ ὁ τρίτος τόμοι ἀναφέρονται στὴν περίοδο κατὰ τὴν ὁποία διετέλεσε μητροπολίτης Σμύρνης. Τὸ Ἀρχεῖον αὐτὸ τὸ ἐνεπιστεῦθη στὴν συνέχεια στὸ Μορφωτικὸ Ἰδρυμα τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς ὁ ἀνεπίδως τοῦ Χρυσοστόμου μητροπολίτης Αὐστρίας Χρυσόστομος Τσίτερ, τὸ ὁποῖον καὶ ἀνέλαβε τὴν ἐκδοσὴ του, αὐτοῦσια καὶ χωρὶς παραλείψεις καὶ διορθώσεις.

Ἐχουν περάσει 86 χρόνια ἀπὸ τὸν μαρτυρικὸ θάνατο τοῦ Χρυσοστόμου Σμύρνης, ἀλλὰ ἡ συγκίνηση τῶν γεγονότων στὰ ὁποῖα ἀναφέρεται τὸ ἀρχεῖο αὐτὸ ζεῖ ἐντονα στὶς ψυχὲς τῶν Ἑλλήνων, ἀν καὶ στὴν μεγάλη πλειονότητα τοὺς δὲν τὰ ἔζησαν. Ἡ συγκίνηση αὐτὴ ἔχει πάψει πλέον νὰ ἐκτρέφει πάθη καὶ συνεπῶς ἡ δημοσίευση τοῦ Ἀρχεῖου συμβάλλει στὴν μελέτη τῶν γεγονότων τῆς τραγικῆς ἐκείνης ἐποχῆς.

βλέπει τὸ φῶς τῆς ἡμέρας σὲ μία παραθαλάσσια κωμόπολη τῆς Προποντίδας, τὴν Τρίγλια, τὸ ἔτος 1867. Στὶς ἀκτὲς αὐτὲς τῆς γνωστῆς καὶ ὡς θάλασσα τοῦ Μαρμαρᾶ, ὑπῆρχαν μέχρι καὶ τὸ 1922 κωμοπόλεις καὶ χωριὰ μὲ πληθυσμὸ κατὰ συντριπτικὴ πλειοψηφία ἑλληνικό, ὅπως ἡ Κίος, τὰ Μουδανιά, ἡ Πάνορμος, ἡ Συγή, τὸ Νεοχώρι καὶ ἄλλες. Οἱ πλούσιες καὶ πανέμορφες αὐτὲς κωμοπόλεις, ὅπου ἐπὶ τρεῖς χιλιάδες χρόνια ἀνθολοῦσε ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς καὶ ἀποτελοῦσαν «Χρυσὸ περιδέραιον μαργαριτῶν καὶ σαυφείρων», δὲν ὑπάρχουν πλέον γιὰ τοὺς Ἕλληνες.

Ὁ Χρυσόστομος - καὶ αὐτὸ ἦταν καὶ τὸ βαπτιστικό του ὄνομα - ἦταν τὸ δεύτερο παιδί ἀπὸ τὰ ὀκτὼ τῆς πατρικῆς του οικογενείας. Ὁ πατέρας του Νικόλαος, εὐσεβῆς χριστιανός, ὄνειρευόταν νὰ δεῖ ἓνα ἀπὸ τὰ παιδιά του κληρικὸ καὶ μάλιστα ἐπίσκοπο. Ἡ μητέρα του Καλλιόπη, ὅταν ὁ Χρυσόστομος ἦταν βρέφος, τὸν ἐναπόθεσε στὶς βαθμίδες μπροστὰ στὸ εἰκόνημα τῆς Παναγίας τοῦ ἐνοριακοῦ τῶν ναοῦ μὲ κατάνυξη καὶ τὸν ἔταξε στὴν Ἐκκλησία. Ἔτσι ὁ Χρυσόστομος, ἀπὸ βρεφικῆς ἡλικίας, μὲ τὴν χριστιανικὴ ἀνατροφή τοῦ οικογενειακοῦ περιβάλλοντος προετοιμάζεται γιὰ μιὰ ζωὴ ἀφιερωμένη ὀλοκληρωτικὰ στὸν Χριστὸν καὶ τὴν Ἐκκλησίαν Του.

Ἀπὸ τὰ πρῶτα μαθητικά του χρόνια διακρίνεται ἀνάμεσα στοὺς συμμαθητὲς του γιὰ τὴν ἀγνότητά τῶν ἡθῶν του, τὴν εὐγένεια τοῦ χαρακτήρα του καὶ τὴν πνευματικὴ του ὑπεροχή. Εντύπωση προξενεῖ στοὺς δασκάλους του τὸ χριστιανικὸ πνεῦμα καὶ ἡ ἐφεσὴ του στὴν ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία. Τὴν προσήλωσή του αὐτὴν στὴν θρησκεία ἐπισημαίνει ἰδιαίτερα ὁ δάσκαλός του στὰ θρησκευτικὰ καὶ πείθει τὸν πατέρα τοῦ Χρυσόστομου νὰ τὸν στείλει στὸ ἔτος 1884 μαθητὴ στὴν θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης.

Ἐκεῖ ποτίσθηκε, ὅπως ἔλεγε ὁ ἴδιος, «μὲ τὸ ἄδολο γάλα τῆς ὀρθοδόξου εὐσεβείας ἐν συνδυασμῷ μετὰ τῆς φιλοσοφίας τῶν τε θύραθεν καὶ τῶν ἔσω προγόνων» ἐπὶ ἑπτὰ ὀλόκληρα ἔτη. Ἡ ἐπίδοσή του κατὰ τὴν φοίτηση στὴν Θεολογικὴ Σχολὴ στὰ μαθήματα, ἡ καλλιέργεια τοῦ λόγου του στὰ Θεία Κηρύγματα ἔκαναν ὥστε τὸ ὄνομά του νὰ ξεπεράσει τὰ στενὰ ὄρια τῆς Σχολῆς καὶ νὰ γίνῃ γνωστὸ στους ἐκκλησιαστικοὺς κύκλους. Ὁ Χρυσόστομος εἶναι πλέον ἓνας ἀναμενόμενος διαπρεπῆς θεολόγος.

Β'

Μὲ αὐτὰ τὰ πνευματικὰ ἐφόδια τὸ ἔτος 1891, προχειρίζεται σὲ διάκονο καὶ προσλαμβάνεται ἀπὸ τὸν μητροπολίτη Μυτιλήνης ὡς ἀρχιδιάκονος τῆς ἐκεῖ Μητροπόλεως καὶ ἀργότερα μὲ τὸν ἴδιο βαθμὸ στὴν Μητρόπολη Ἐφέσου. Τὸν Ἀπρίλιο τοῦ ἔτους 1897 ὁ Μητροπολίτης Ἐφέσου Κωνσταντῖνος ἐκλέγεται Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης καὶ προτείνει στὴν Ἱερὰ Σύνοδο τὸν διορισμὸ τοῦ ἀρχιδιακόνου του Χρυσόστομου ὡς μεγάλου Πρωτοσύγγελου τῶν Πατριαρχείων. Ἔτσι στὶς 18 Μαΐου 1897 ὁ Χρυσόστομος χειροτονεῖται ὡς πρεσβύτερος καὶ ἀκολουθεῖ τὴν χειροθεσίαν ὡς Μεγάλου Πρωτοσυγγέλου. Σὲ ἡλικία μόλις τριάντα ἐτῶν ἀναλαμβάνει ὁ Χρυσόστομος τὸ βάρος τοῦ σοβαροῦ καὶ σπουδαιοτάτου αὐτοῦ λειτουργήματος τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ἐποχὴ ἐκείνη ὑπῆρξε πολὺ δύσκολη γιὰ τὰ Πατριαρχεῖα, γιὰτὶ ἔπρεπε νὰ ἀντιμετωπισθεῖ ἡ ὀργιάζουσα στὴν Μακεδονία σλαβικὴ προπαγάνδα. Ὁ Χρυσόστομος μὲ τὸ νέο του ἀξίωμα προσφέρει πολὺτιμες καὶ ἐποικοδομητικὲς ὑπηρεσίαι στὸν τομέα αὐτόν. Τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 1901 ἀνέρχεται γιὰ τρίτη φορὰ στὸν Οἰκουμενικὸ Θρόνον ὁ πράγματι μεγαλοεργὸς Πατριάρχης Ἰωακείμ Γ', ὁ ὁποῖος διατηρεῖ στὴν θέσιν του τὸν

μεγάλο Πρωτοσύγγελο και έκτιμᾶ τὰ προσόντα του.

Στὴν συνέχεια, τὸν Μάϊο τοῦ 1902 σὲ ἡλικία 35 ἐτῶν, μὲ πρόταση τοῦ Πατριάρχου Ἰωακείμ Γ' ὁ Χρυσόστομος ἐκλέγεται ἀπὸ τὴν Ἱερά Σύνοδο παμψηφεί Μητροπολίτης Δράμας. Στὸν ἐνθρονιστήριον λόγῳ του μεταξὺ ἄλλων λέγει:

«Ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ μου καὶ ἐν ὅλῃ τῇ διανοίᾳ μου θὰ ὑπηρετήσω τὴν Ἐκκλησία καὶ τὸ Γένος καὶ ἡ μήτρα, τὴν ὁποίαν αἱ ἅγιοι χεῖρες σας ἐνεπέθεσαν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς μου, θὰ μεταβληθῆ εἰς ἀκάνθινον στέφανον μάρτυρος ἱεράρχου». Προφητικά λόγια. Τὸν ἀκάνθινον στέφανον δέχθηκε νὰ περιβληθῆ εἴκοσι ἀκριβῶς χρόνια μετὰ, στὴν Σμύρνη. Ἀπὸ τότε πὺν φόρεσε τὸ ράσο, ὁ φωτιστέφανος τοῦ μαρτυρίου ἀχνοφωτίζει στὸ θεῖο του μέτωπο.

Ἡ θητεία του στὴν Μητρόπολη Δράμας συμπίπτει χρονικά μὲ τὴν διεξαγωγή τοῦ μακεδονικοῦ ἀγῶνα (1904 - 1908), κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ Χρυσόστομος διαδραματίζει ἐνεργὸν ρόλον. Βούλγαροι κομιτατζήδες ὀργανώνουν ἐπίθεση ἐναντίον καὶ αὐτῆς τῆς Δράμας μὲ πρόθεση νὰ ἐξοντώσουν τοὺς Ἕλληνας κατοίκους της καὶ αὐτὸν τὸν Μητροπολίτη τους. Ὁ Χρυσόστομος μὲ τὸ θάρρος πὺν τὸν διακρίνει καὶ τὴν μεγάλη του ἀποφασιστικότητα καλεῖ τὸν ἑλληνικὸ πληθυσμὸ σὲ συναγερομὸ, ὀργανώνει τὴν ἀμυνα καὶ ἀναγκάζει τοὺς βούλγαρους συμμορίτες νὰ ὑποχωρήσουν. Οἱ τελευταῖοι ὅμως συνεχίζουν τὸ ἐξοντωτικὸ τους ἔργο ἐναντίον τῶν ἑλλήνων τῆς ὑπαίθρου. Τὰ θύματα τῆς βουλγαρικῆς θηριωδίας κάθε ἡμέρα αὐξάνονται. Δραματικὲς εἶναι οἱ ἐκθέσεις του καὶ τὰ ὑπομνήματα τοῦ Χρυσοστόμου πρὸς τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο καὶ πρὸς ἄλλους ἐπὶ τῆς καταστάσεως αὐτῆς.

Παράλληλα μὲ τὴν ἐθνικὴ του δράση ὁ Χρυσόστομος ἀναλαμβάνει τὴν ἐκτέλε-

ση εὐρέως κοινωνικοῦ καὶ ποιμαντικοῦ προγράμματος. Ἀνήγειρε, στὴν Δράμα ὠραῖο μητροπολιτικὸ ναὸν καὶ κτίριο τῆς Μητροπόλεως, καθὼς καὶ καλλιμάρμαρα σχολεῖα, ὀρφανοτροφεῖο, γηροκομεῖο καὶ ἄλλα ἀγαθοεργὰ ἱδρύματα. Ἰδρύει φιλοπτῶχους ἀδελφότητες, ἀναγνωστήρια καὶ μουσικοὺς συλλόγους. Διοργανώνει γυμναστικοὺς ἀγῶνες καὶ προστατεύει φιλομαθεῖς μαθητές. Τίποτε δὲν παραλείπει ἀπὸ ὅσα θεωροῦνται συντελεστικά γιὰ τὴν ἐθνικὴ ἀναδιοργάνωση καὶ ἀναξωγόνηση τῶν δοκιμαζομένων κατοίκων τῆς Μακεδονίας. Σχολεῖα, γυμναστήρια, ὀρφανοτροφεῖα καὶ ἄλλα ἱδρύματα εὐποιίας θὰ δημιουργήσῃ σὲ ὅλες σχεδὸν τὶς πόλεις καὶ κωμοπόλεις τῆς ἐπαρχίας του. Στὸ Δοξάτο, στὴν Πρωσοτσάνη, στὴν Ἀλιστράτη, στὸν Ροδολίβο, στὴν Πρώτη καὶ ἄλλοῦ. Ἡ πατριωτικὴ δράση, τοῦ Χρυσοστόμου προκαλεῖ τὸν θαυμασμὸ τοῦ ἐλευθέρου καὶ ὑποδούλου Ἑλληνισμοῦ. Τὸ θάρρος του, ἡ εὐψυχία του, ἡ δραστηριότητά του, ἡ ἀκλόνητη πίστη στὰ ἰδανικά τοῦ Γένους, γίνονται γνωστὰ στὸ πανελλήνιο, πὺν τὸν θεωρεῖ ἐθνικὸ θρύλο καὶ ἀγλαΐσμα τῆς Ἐκκλησίας.

Ὅσον ὅμως τὸ ὄνομα τοῦ Χρυσοστόμου γίνεται γνωστὸ στὸ Πανελλήνιον καὶ στὴν ἀλλοδαπή, τόσο ἀυξάνει τὸ μῖσος τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Τούρκων ἐναντίον του, καθὼς καὶ ὀρισμένων Γάλλων καὶ Ἀγγλων. Ἡ Ὑψηλὴ Πύλη ἀρχίζει ἐναντίον του ἐξοντωτικὸ ἀγῶνα καὶ ἀπαιτεῖ τὴν ἀπέλασή του στὴν Θεσσαλονίκη. Ὁ Χρυσόστομος μόνον μὲ τὴν συγκατάθεση τοῦ Πατριαρχείου δέχεται νὰ ἀποχωρήσῃ στὶς 30 Αὐγούστου 1907. Μάλιστα δὲν κρύβει τοὺς φόβους του ὅτι μπορεῖ καὶ νὰ δολοφονηθῆ ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Γένους, ὅπως εἶχε ἀποπειραθῆ παλαιότερα ἓνας Βούλγαρος κομιτατζής. Γι' αὐτὸ κρίνει σκόπιμο νὰ συντάξῃ τὴν διαθήκη του, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ἀφήνει πρὸς 25.000 φράγκων στὴν θεολογικὴ

σχολή της Χάλκης από ασφάλεια ζωής, την οποία είχε συνάψει προ τεσσάρων ετών. Με την επανάσταση των νεοτούρκων (1908) και την ανακήρυξη του Συντάγματος, δίδεται άμνηστια και έτσι επανέρχεται στην Δράμα για μικρό όμως χρονικό διάστημα. Ακολουθούν νέοι διωγμοί εκ μέρους των Τούρκων, που τον αναγκάζουν να αποχωρήσει από την Δράμα και να επιστρέψει στην πατρίδα του την Τρίγλια, όπου έφησυχάζει για ένα χρονικό διάστημα.

Στις 11 Μαρτίου 1910 εκλέγεται παμψηφεί από την Ίερά Σύνοδο του Πατριαρχείου Μητροπολίτης Σμύρνης. Οι τουρκικές αρχές δεν ένθουσιάζονται από μία τέτοια εκλογή και καλωσιεργούν την έκδοση του σχετικού βερατίου για πενήντα ημέρες. Τελικά τούτο υπογράφεται από την τουρκική κυβέρνηση και στη συνέχεια μετά από ένα περιπετειώδες ταξίδι, καταφθάνει στις 10 Μαΐου 1910 στην Σμύρνη, όπου τυγχάνει ένθουσιώδους υποδοχής και ακολουθεί ή μεγαλοπρεπής τελετή της ένθρονισέως του. «Η κοινωνική και έθνική δράση του Χρυσόστομου - έγραψε ο Σπύρος Μελάς - ήτο έντονη. Τό μητροπολιτικό γραφείο του δεν ήταν απλό συνοδικό, ήταν Ύπουργείο Κοινωνικής Πρόνοιας. Ήταν τό σπουδαιότερο κέντρο έθνικής εργασίας. Από εκεί έπαιρνε την πρώτη ώθηση ή αγαθοεργός δράση, φιλανθρωπική, εκπαιδευτική, έθνική. Όπισθεν του γραφείου του προσηγής, γελαστός, ήπιος, ακούραστος άκουγε όλους, χωρίς να κάνει διόλου αισθητή την έπιβολή του κύρους του. Είχε την μεγάλη δύναμη της αρχαϊκής οικειότητας. Από εκείνο τό γραφείο, ό γαλήνιος και γλυκός ιερωμένος αντιμετώπιζε κάθε καταγίδα».

Την πείρα της έθνικής, κοινωνικής και ποιμαντικής δραστηριότητάς του στην Δράμα ό Χρυσόστομος την αξιοποίησε πραγματοποιώντας ένα ευρύτερο

πρόγραμμα για κοινωνικούς και έθνικούς σκοπούς.

Γ'

Ό Χρυσόστομος υπεστήριξε με θέρμη τις θρησκευτικές οργανώσεις και αδελφότητες της Σμύρνης και ιδιαίτερα την «Ευσέβεια», που είχε ίδρυθει στα 1892, αρχικά με τον τίτλο «Άγιος Πολύκαρπος» και είχε μετονομασθεί τό 1893 σε «Ευσέβεια». Η «Ευσέβεια» είχε περισσότερον από δύο χιλιάδες μέλη και λειτουργησε υποδειγματικά και χωρίς διακοπή ως την μικρασιατική καταστροφή. Σκοπός της: «Η δια της διδασκαλίας του Θείου Λόγου ήθική και πνευματική κατά Χριστόν διδασκαλία των μελών της και παντός Όρθοδόξου Χριστιανού». Μάλιστα με έράνους που διενήργησε εκτίσθηκε μεγαλοπρεπές κτίριο της «Ευσέβειας». Έξ άλλου, ως την άφιξη του Χρυσόστομου στην Σμύρνη, τό κήρυγμα ήταν προαρετικό και γινόταν σποραδικά. Άφ' ότου ανέλαβε ό Χρυσόστομος τά ποιμαντορικά του καθήκοντα επέβαλε τούτο να γίνεται τακτικά και σε όλους τους σμυρναϊκούς ναούς. Έξέδωσε τό εβδομαδιαίο θρησκευτικό περιοδικό «Ό Ίερός Πολύκαρπος». Καθιέρωσε τις ετήσιες έορτές στις 23 Φεβρουαρίου εις μνήμην του ιερομάρτυρος της Σμύρνης Άγίου Πολυκάρπου. Για την νεολαία τό ενδιαφέρον του εκτείνεται σε ευρέα πλαίσια. Ένίσχυσε τά σωματεία των Προσκόπων και των Άλκίμων, καθώς και τους άθλητικούς συλλόγους και στην εποχή του έγιναν τά εγκαίνια του σταδίου του «Γ. Σ. Πανιώνιος».

Την ίδια περίοδο άνηγέρθη και νέο κτίριο της περίφημης Ευαγγελικής Σχολής, ενώ στα χρόνια της Έλληνικής Διοικήσεως στην Μικρά Άσία με την ίδρυση του εκεί έλληνικού Πανεπιστημίου, άνηγέρθη τό κτίριον αυτού τό όποιο επρόκειτο να λειτουργήσει ένα μήνα μετά την

καταστροφή τὸ φθινόπωρο τοῦ 1922.

Τὸ φιλανθρωπικὸ καὶ ἔθνικὸ ἔργο του τὸ ἐπεξέτεινε ὁ Χρυσόστομος καὶ στὴν ἰδιαίτερη πατρίδα του, τὴν Τρίγλια μὲ τὴν οἰκονομικὴ συνδρομὴ καὶ τῶν πλουσίων, συμπατριωτῶν του στὴν Ρουμανία καὶ στὶς Ἠνωμένες Πολιτεῖες.

Δ'

Οἱ Τούρκοι μετὰ τὴν ἦττα τους στοὺς βαλκανικοὺς πολέμους καὶ τὴν παρουσία ἑλληνικοῦ στρατοῦ στὰ νησιὰ τοῦ Ἀνατολικοῦ Αἰγαίου, ἐφοβήθησαν ἀπόβαση τῶν Ἑλλήνων στὰ παράλια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τὰ ὁποῖα ἐκατοικοῦντο ἀπὸ συμπαγεῖς ἑλληνικοὺς πληθυσμούς.

Γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση ἐνὸς τέτοιου ἐνδεχομένου, ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ὕστερα ἀπὸ γνωμάτευση τοῦ γερμανοῦ στρατηγοῦ Λίμαν φὸν Σάντερς (ὄργανωτὴ τοῦ ὀθωμανικοῦ στρατοῦ) προέβη ἀφ' ἐνὸς στὴν ἐνίσχυση τοῦ πολεμικοῦ των ναυτικοῦ καὶ ἀφ' ἑτέρου στὴν θιαία μετακίνηση ἑλληνικῶν πληθυσμῶν ἀπὸ τὰ παράλια στὸ ἐσωτερικὸ τῆς Τουρκίας. Παράλληλα, τὸ ἔτος 1914 καὶ πρὸ τῆς ἐκρήξεως τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου, ὑπῆρξε προσέγγιση τῶν κυβερνήσεων Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ σχεδίου ἀνταλλαγῆς πληθυσμῶν ἀπὸ τὶς περιοχὰς Ἡπείρου καὶ Μακεδονίας μὲ ἐκείνους τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. "Ὅταν ὁ Χρυσόστομος πληροφορήθηκε γιὰ τὸ σχέδιον αὐτῆς τῆς μελετωμένης ἀνταλλαγῆς ἀντέδρασε καὶ διαμαρτύρησε ἔντονα ἐγγράφως πρὸς τὴν ἑλληνικὴ κυβέρνησις. "Ὅμως μὲ τὴν ἐκρηξὴν τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου ἔπαυσε κάθε συζήτηση γιὰ τὴν ἀνταγγαγὴ αὐτή. Τοῦτο θὰ πραγματοποιηθεῖ ὑποχρεωτικὰ μὲ τὴν συνθήκην τῆς Λωζάννης (1923) γιὰ τὸ σύνολον τῶν πληθυσμῶν ἀστικῶν καὶ ἀγροτικῶν καὶ τῶν δύο χωρῶν μὲ χειριστοὺς γιὰ τὴν Ἑλλάδα ὄρους.

Γιὰ ὅλη αὐτὴν τὴν δράση τοῦ Χρυσό-

στόμου, ὁ δαλῆς τῆς Σμύρνης Ραχμὴ βρῖσκει εὐκαιρία νὰ ἐκδικηθεῖ τὸν Χρυσόστομο καὶ εἰσηγεῖται στὴν Ὑψηλὴ Πύλῃ τὴν ἀπέλασή του «ὡς ἐπικινδύνου γιὰ τὴν δημοσίαν τάξιν καὶ ὡς ἐχθροῦ τῶν ἑθνικῶν συμφερόντων» καὶ ἀξιώνει νὰ ἀνακληθεῖ ἀμέσως ὁ Χρυσόστομος μὲ τὸ αἰτιολογικόν, ὅτι «ἐξερέθιζε τοὺς χριστιανοὺς ἐναντίον τῶν Τούρκων». Ἔτσι μὲ ἀστυνομικὴ συνοδεία ὁ Χρυσόστομος μεταβαίνει καὶ πάλιν ἐξόριστος ἀπὸ τὴν ἔδρα του στὴν Κωνσταντινούπολη, ἐνῶ λίγες ἡμέρες πρὶν τὴν ἐξορίαν του εἶχε σχεδιασθεῖ δολοφονικὴ ἀπόπειρα ἐναντίον του ἀπὸ διευθυντὴ τουρκικῆς ἐφημερίδας.

Τὸν Νοέμβριον τοῦ 1914 ἡ Τουρκία ἐξέρχεται σὲ πόλεμον, σύμμαχος τῶν Κεντρικῶν Αὐτοκρατοριῶν Γερμανίας καὶ Αὐστροουγγαρίας, ἐναντίον τῶν χωρῶν τῆς *Entente*. Τότε πλέον ἀπροκάλυπτα ἐφαρμόζεται τὸ πρόγραμμα τῶν διωγμῶν κατὰ τῶν Ἑλλήνων. Ἡ φάσις αὕτη διαρκεῖ ὀλόκληρη τετραετία μέχρι τὴν ἦττα τῶν Τούρκων καὶ τὴν σύναψιν ἀνακωχῆς στὶς 31 Ὀκτωβρίου 1918. Ἡ δευτέρα αὕτη περίοδος τῆς ἐξοντώσεως τοῦ ἑλληνικοῦ στοιχείου εἶναι καὶ ἡ ἀγριώτερη. Θηριώδεις σφαγῆς, βασανισμοὶ καὶ ἀκρωτηριασμοὶ, βεβηλώσεις καὶ καταληστεύσεις, ἀτιμώσεις καὶ δηώσεις σημειώνονται καθημερινά, ἐνῶ ἡ ἀναγκαστικὴ ἐπιστράτευσις ἑλληνικῆς καταγωγῆς κατοίκων στὰ τάγματα ἐργασίας συνεπάγεται τὸν ἀργὸ θάνατό των καὶ τὰ φαράγγια καὶ οἱ χαράδρες σπέρνονται μὲ τὰ ὀστά των μαρτύρων τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς.

Ἀπὸ τὰ μέσα Σεπτεμβρίου 1918 ἡ νίκη στεφανώνει τὰ ἑλληνικὰ καὶ συμμαχικὰ ὄπλα καὶ ἡ νικημένη Τουρκία συνάπτει ἀνακωχὴν στὶς 17 Ὀκτωβρίου. Ὁ ἑλληνισμὸς τῆς ἰωνικῆς πολιτείας πανηγυρίζει. Οἱ τουρκικὲς ἀρχὲς ἔχουν σχεδὸν καταλυθεῖ καὶ ὁ λαὸς ἐορτάζει τὴν ἀπελευθέρωσίν του ἀπὸ τὸν τουρκικὸ ζυγόν. Τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1918 ὁ Χρυσόστομος

επανέρχεται από την έξορία στην έδρα του, όπου του επιφυλάσσεται παλλαϊκή υποδοχή.

Ε'

Στις 29 'Απριλίου 1919 αναγγέλεται με τηλεγράφημα του πρωθυπουργού 'Ελευθερίου Βενιζέλου προς την Κυβέρνηση στην 'Αθήνα ή απόφαση του 'Ανωτάτου Συμβουλίου της Συνδιασκέψεως για την Ειρήνη στο Παρίσι όπως «ή παρασκευασθείσα στρατιωτική δύναμη αναχωρήσει άμέσως για την Σμύρνη. 'Η απόφαση έλήφθη παμφηφεί». 'Ετσι στις 2 Μαΐου ή πανέμορφη πόλη της Σμύρνης δεχόταν τὰ έλληνικά πλοία με τὸ έκστρατευτικό σώμα. Οί καμπάνες όλων τών έκκλησιών εξαγγέλουν τὸ θαῦμα της έθνικῆς αναστάσεως. 'Η άνοιξη όμως της παρουσίας του έλληνικού στρατού στην γῆ της 'Ιωνίας δέν κράτησε παρά τρία χρόνια και τέσσαρες μήνες.

'Η συνθήκη τών Σεβρών (Αὔγουστος 1920) όριζε ότι ή 'Ελλάδα αποκτούσε εκτός από την Δυτική και την 'Ανατολική Θράκη μέχρι της γραμμῆς της Τσατάλτζας συμπεριλαμβανομένης και της ευρωπαϊκῆς ακτῆς τών Δαρδανελλίων. 'Η Τουρκία άνεγνώριζε όριστικά την κυριαρχία όλων τών νήσων του Αιγαίου στην 'Ελλάδα, πλην τών Δωδεκανήσων, τὰ όποια παρεχωρούντο στην 'Ιταλία. 'Η Σμύρνη με όρισμένη περιή αυτήν περιοχή θά διοικείτο κυριαρχικῶς υπό της 'Ελλάδος (ό Σουλτάνος διετηρείτο ψιλῶ όνόματι κυρίαρχος της Σμύρνης), ή όποία θά όργάνωνε εκεί τοπική αυτοδιοίκηση με την σύγκλιση συνελεύσεως τοπικῶν παραγόντων. 'Η συνέλευση αυτή μετὰ πενταετία θά αποφάιζε την ένδεχόμενη προσάρτηση της περιφέρειας αυτής στην 'Ελληνική 'Επικράτεια, όποτε ή Κοινωνία τών 'Εθνῶν θά έδικαιοῦτο νά διατάξει την διενέργεια δημοψηφίσματος, εκ του άποτελέσματος του όποιου θά εκρί-

νετο όριστικά ή τύχη της Σμύρνης και της περιφέρειας της. «Τὸ πρᾶγμα έως εδώ θεωρητικῶς δέν παρουσίαζε άπαραδέκτα προβλήματα, αλλά συνδυαζόμενα και με τὸ γεγονός της υπάρξεως πλέον όργανωμένης κινήσεως υπό του Μουσταφά Κεμάλ και της υπό ένίων εκ τών Συμμάχων ύπονομεύσεως της 'Ελλάδος, μετεβάλλετο σε πρόβλημα δυνάμεως, δηλαδή εάν είχε την ικανότητα ή 'Ελλάς νά επιβάλλει την έφαρμογή της συνθήκης τών Σεβρών». Για τὸν σκοπὸν αυτόν τὸ 'Ελληνικὸν 'Επιτελεῖο εκρινε ότι έπρεπε νά συντρίψει τὸν στρατὸ του Κεμάλ και γι' αυτό ανέλαβε επιθετικῆς πρωτοβουλίες πέραν της περιοχῆς, πού όριζε ή συνθήκη τών Σεβρών. 'Ετσι τὸν 'Ιούνιο του 1921 άρχισε ή μεγάλη επίθεση με άποτέλεσμα την κατάληψη του 'Αφιόν Καρά χισσάρ, της Κιουταχείας και του 'Εσκῆ - Σεχῆρ. 'Ακολούθησε και ή δυσχερέστατη πορεία προς την 'Αγκυρα μέσω της έρήμου υπό άφόρητες κλιματολογικῆς συνθήκες και έλλιπέστατο έφοδιασμό. 'Αλλά τελικῶς ή εκστρατεία αυτή εγκαταλείφθηκε και ό στρατὸς ύποχώρησε σε ασφαλέστερη γραμμῆ άμυνας 'Αφιόν Καραχισσάρ - 'Εσκῆ Σεχῆρ. 'Η προσπάθεια αυτή του 'Ελληνικού Στρατού, αν και δέν όδήγησε στο έπιδιωκόμενο άποτέλεσμα, υπῆρξε εν τούτοις από τις λαμπρότερες, τις όποιες διεξήγαγαν οι έλληνικῆς ένοπλες δυνάμεις από την εποχή της άνεξαρτησίας και έντεῦθεν.

'Ετσι τὸ θέρος του 1921 έφαινετο καθαρά ότι ή εκστρατεία της Μικρᾶς 'Ασίας δέν είχε τέλος. 'Αφ' ότου τούτο έγινε φανερό ή έλληνική κυβέρνηση έστράφη προς την έξεύρεση διπλωματικῆς λύσεως, οι δέ δημογέροντες της Σμύρνης στην όργάνωση της Μικρασιατικῆς 'Αμυνας, ἤδη από τὸν 'Οκτώβριο του 1921, ιδέα την όποία

* Σπίρου Β. Μαρκεζίνη: «Πολιτική 'Ιστορία της Νεωτέρας 'Ελλάδος» τόμος Δ' σελ. 274. 'Αθήνα 1968.

έγκολπώνεται και ο Χρυσόστομος. Διεργούνται προς τούτο έρανοι, συλλέγονται χρήματα, αγοράζονται όπλα, εκπαιδεύονται οι γηγενείς. Παράλληλα γίνονται έκκλήσεις προς τις κυβερνήσεις των Μεγάλων Δυνάμεων να μη συναινέσουν στην αποχώρηση του έλληνικού έκστρατευτικού σώματος από την Μικρά Άσία, πράγμα τó όποιο συνεζητείτο κατά τις διπλωματικές διαβουλεύσεις. Όμως ή Ιταλία και ή Γαλλία ήσαν σαφώς τοποθετημένες υπέρ του Κεμάλ, όπως και ή Σοβιετική Ένωση του Λένιν, που παρείχε σέ αυτόν στρατιωτική ένισχυση σέ όπλιόμο. Αντίθετα ό βρετανός πρωθυπουργός Λόυντ Τζώρτζ κατά τά τέλη Ιουλίου 1922 μόνος από τους μεγάλους Συμμάχους ύποστήριζε την ύπόθεση της Ελλάδας στην Μικρά Άσία, δηλώνοντας στην βουλή των Κοινοτήτων ότι: «ή Αγγλία δέν θά συνάψει ειρήνη με την Τουρκία, που θά έχετε και πάλιν εκατοντάδες χιλιάδες ύπάρξεις κάτω από τόν τουρκικό ζυγό. Οι άτυχεϊς αυτές ύπάρξεις - έτόνιζε - άναμένουν από μάς προστασία εναντίον εκείνων, οι όποιοι υπήρξαν ένοχοι τών εκτοπισμών και τών φρικαλέων βαιοτήτων». Τά γεγονότα εξέλισσονται με γοργούς ρυθμούς. Έπειτα από τις ιστορικές νίκες και δάφνες του έλληνικού στρατού στο μικρασιατικό μέτωπο, ή έχθρική επίθεση εκδηλώνεται στις 15 Αυγούστου με τά γνωστά καταστρεπτικά για τó έθνος άποτελέσματα. Η μέχρι στιγμής άήττητη έλληνική στρατιά καταρρέει. Μεγάλα τμήματα του στρατού με τόν στρατηγό Τρικούπη αίχμαλωτίζονται. Οι πολεμιστές μας, που είχαν φέρει την έθνική άνάσταση στους έλληνικούς πληθυσμούς της Ιωνίας περιφέρονται τώρα στους δρόμους των τροπαίων τσακισμένοι και έξουθενωμένοι.

Τις κρίσιμες αυτές ώρες στο λιμάνι της Σμύρνης κατέπλευσαν από την Ραιδεστό τρία έπίτακτα πλοία κατάφορτα με στρα-

τό. Ό συγκεντρωμένος στην προκυμαία κόσμος άρχισε να έλπίζει πώς έρχονταν για ένισχυση του καταρρέοντος μετώπου. Όμως οι στρατιώτες δέν άπειδιάζοντο στην ξηρά. Είχε επικρατήσει και σέ αυτούς τó πνεύμα της άναρχίας και οι φαντάροι δέν έννοούσαν να άφήσουν τά πλοία των. Οι άξιωματικοί είχαν χάσει τó κύρος τους και την έπιβολή των. Ξαφνικά καταφθάνει σέ ένα από τά έπίτακτα αυτά πλοία ό Χρυσόστομος, προκειμένου να εκθέσει στους πολεμιστές τόν μεγάλο κίνδυνο που διατρέχει ή Σμύρνη και να ζητήσει την σωτηρία από αυτούς.

Στην έκκληση αυτή του Χρυσόστομου για να αποβιθασοϋν και να ένισχύσουν την άμυνα της πόλεως συνάντησε κατηγορηματική άρνηση. Έπέστρεψε άπογοητευμένος στην Μητρόπολη, περιμένοντας τó αναπόφευκτο, αλλά και άποφασισμένος να παραμείνει και να συμμερισθεί την τύχη του ποιμνίου του.

Τó σπάσιμο του ήθικου του λαοϋ μέσα στη Σμύρνη άρχισε από την ώρα που στασίασαν οι όπλίτες τών θρακικών συνταγμάτων στο λιμάνι της Σμύρνης. Στις 24 Αυγούστου ή πόλη κατακλύζεται από φυγάδες στρατιώτες και χιλιάδες πρόσφυγες. Σκηνές άλλοφροσύνης και πανικού σημειώνονται. Στρατιώτες και πολίτες δέν ζοϋν παρά μόνον με τó ένστικτο της αυτοσυντηρήσεως. Στις 26 Αυγούστου ή Έλληνική Διοίκηση έπαιψε να ύφίσταται. Οι άνώτεροι ύπάλληλοι και ή Χωροφυλακή έφυγαν, εκτός από τόν Μητροπολίτη Χρυσόστομο, ό όποιος προσπαθοϋσε να καθησυχάσει τόν τρομαγμένο κόσμο, που είχε συγκεντρωθεί στον αϋλόγυρο του ναοϋ της Άγίας Φωτεινής.

Συντετριμένος από την έξαφνική συμφορά, άρνήθηκε να βρει καταφύγιο στο οϊκημα του Λατίνου Άρχιεπισκόπου. Προτροπές για να φύγει και να σωθεί άποκρούονται από τόν Χρυσόστομο. Μετά την είσοδο του τακτικού στρατού

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Γ. ΣΤΑΜΑΤΗΣ

Εύρίσκατο εις τὸ τυπογραφεῖον πρὸς ἐκτύπωσιν τὸ ἀνὰ χεῖρας τεῦχος τῶν «Ἀκτίνων» ὅτε ἀνηγγέλη ἡ εις Κύριον ἐκδημία τοῦ παλαιοῦ καὶ ἀγαπητοῦ συνεργάτου μας Δημητρίου Γ. Σταμάτη, ἐπισυμβάσα τὴν 16ην Ἰουνίου ἐ.ἔ.

Ἐπιφυλασσόμενοι ἀργότερον νὰ γράψωμε ἐκτενέστερον περὶ τοῦ ἐκλεκτοῦ συνεργάτου μας, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε μέλος τῆς «Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἀκτίνων» καὶ Διευθυντῆς τοῦ Περιοδικοῦ «Ἀκτίνες» ἀπὸ τοῦ 1941 μέχρι τὸ 1955, εὐχόμεθα ὁ Κύριος νὰ ἀναπαύσῃ τὴν ψυχὴν του ἐν χώρᾳ ζώντων, εἰς δὲ τὴν οἰκογένειάν του νὰ χαρίσῃ παρηγορίαν καὶ ἐνίσχυσιν.

Ἡ Διεύθυνσις τῶν «Ἀκτίνων»

τοῦ Κεμάλ καὶ τῶν ἀτάκτων στὴν πόλιν, ἐκλήθη ὁ Χρυσόστομος μὲ τοὺς δημογέροντες στὸ στρατηγεῖο τοῦ Νουρεντίν, ὁ ὁποῖος τὸν ἔφερε στὸν ἐξώστη τοῦ Διοικητηρίου καὶ εἶπε στὰ συγκεντρωμένα ἔξω τουρκικὰ στίφη: «Ἐγὼ δὲν κρίνω, οὔτε ἀποφασίζω. Σεῖς γνωρίζετε καλύτερα ἀπὸ ἐμένα τὸν ἐχθρὸ καὶ προδότη τοῦ ἔθνους μας. Κρίνατε καὶ ἀποφασίσετε. Σὰς τὸν παραδίδω». Ὑστερα ἀπὸ αὐτὸ ὁ Χρυσόστομος δέχεται κολαφισμούς, ἐμπυσμούς, ξυλοδαμούς, πληγὰς ἀπὸ τὸ μαινόμενο πλῆθος μέχρι τῆς στιγμῆς, ὅπου ἕνας τουρκοκρατικὸς ἀστυνομικὸς τὸν ἐπυροδόγησε στὸ κεφάλι, διότι τὸν ἐλυπήθη καὶ θέλησε ἔτσι νὰ δώσει τέλος. Ἐπίσης καὶ οἱ δύο δημογέροντες εἶχαν παρόμοια τύχη. Τὸ σκῆνωμά του μέσα σὲ αὐτὸν τὸν χαλασμὸ δὲν βρέθηκε.

ΣΤ'

Τὸ ἔθνος καὶ ἡ Ἑλλαδικὴ Ἐκκλησία ἐτίμησαν τὴν μνήμην τοῦ ἱερομάρτυρος Χρυσοστόμου. Ἄνδριάντες καὶ προτομές του ἔχουν στηθεῖ στὴν Ἀθήνα, Νέα Σμύρνη, Θεσσαλονίκη, Καβάλα καὶ σὲ ἄλλες

πόλεις τῆς Ἑλλάδος ἐνῶ 35 ὁδοὶ Δήμων τῆς Μείζονος Περιφέρειας Πρωτευούσης φέρουν τὸ ὄνομά του. Ἐβδομήντα χρόνια μετὰ τὸν μαρτυρικὸ θάνατο τοῦ Χρυσοστόμου στίς 9 Νοεμβρίου 1992 ἡ Διαρκῆς Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀνεκήρυξε Ἁγίους τὸν ἱερομάρτυρα Χρυσόστομο Σμύρνης, τοὺς μαρτυρικῶς τελειωθέντες μητροπολίτες Κυδωνιῶν Γρηγόριον, Μοσχονησιῶν Ἀμβρόσιον, Ἰκονίου Προκόπιον, τὸν ἐπίσκοπο Ζήλων Εὐθύμιον καὶ τοὺς νεομάρτυρες κληρικούς καὶ λαϊκοὺς τῆς μικρασιατικῆς καταστροφῆς. Προφανῶς ἡ καθυστέρηση αὐτῆ τῆς ἀγιοποιήσεως ὀφείλεται σὲ πολιτικούς λόγους, στὸ ὄνομα τῆς «ἀμφιλεγόμενης ἑλληνοτουρκικῆς φιλίας».

Ἡ Μικρασία, ἡ Σμύρνη, ὁ ἔθνομάρτυς ἐπίσκοπος Χρυσόστομος καὶ ὅλα τὰ ἄλλα θύματα τῆς μικρασιατικῆς τραγωδίας ἐπιβάλλεται νὰ γίνουν ὀδηγητὲς τοῦ ἔθνους στὴ λήψη ἀποφάσεων ποὺ ἀφοροῦν ἄμεσα στὸ μέλλον τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ στὴν ἱστορικὴ του συνέχεια.

ΒΑΣΙΛ. Κ. ΣΤΑΘΑΚΗΣ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΔΗΜΑΓΩΓΙΑ *

Β'

Είναι ιστορικῶς δεβαιωμένον, ὅτι χαρακτηριστικὸν τῶν πρώτων ἐτῶν τῆς βασιλείας τοῦ Γεωργίου Α' ἦτο ἡ κυβερνητικὴ ἀστάθεια. Ἐντὸς δέκα περίπου ἐτῶν (1863 - 1874) ἔγιναν 21 κυβερνητικὲς μεταβολές! Ἀναλογεῖ δηλαδή, κατὰ μέσον ὄρον, μία κυβέρνησις ἀνὰ ἐξάμηνον! Ἀξιοσημείωτον, ὅτι τὴν συχνὴν ἐναλλαγὴν τῶν κυβερνήσεων συνώδευεν ἡ μεταπήδησις ὑπουργῶν ἀπὸ κυβερνήσεως εἰς κυβέρνησιν καὶ βουλευτῶν ἀπὸ κόμματος εἰς κόμμα. Ἐποχὴν «παιδαριώδους πολιτικῆς» ἐχαρακτήριζαν οἱ ξένοι τὴν τότε «πολιτείαν» ἐνίων τῶν Ἑλλήνων πολιτικῶν!⁽²⁰⁾

Πράγματι, ὁ πολιτικὸς κόσμος τότε κατὰ κανόνα δὲν εἶχε μορφώσει ἀκόμη συνείδησιν τῆς κοινοβουλευτικῆς δημοκρατίας. Εἰς ὅλους ἦσαν ὅλα συγκεχυμένα καὶ μὲ ὑποκειμενικὰ κριτήρια εἴτε ἐπαινοῦσαν ἢ ἐκατηγοροῦσαν. Ἐλατήριον κινήσεων καὶ ἐνεργειῶν ἦτο τὸ προσωπικὸν συμφέρον, δηλαδή τῆς καταλήψεως τῆς ἐξουσίας. Μετὰ τὴν πρώτην σχετικῶς μακρόβιον κυβέρνησιν τοῦ Χαρ. Τρικούπη, ἐγράφοντο τὰ ἐξῆς χαρακτηριστικά:

«Ὁ πολιτικὸς κόσμος εἶχε καταστήσει νὰ θεωρεῖ ὡς καμικὰ τὰ καθήκοντα ὑπουργῶν, οἱ ὅποιοι ἀνήρχοντο καὶ κατήρχοντο τῆς ἐξουσίας μετὰ τῆς ταχύτητος τῶν ἀθλητῶν ἐκείνων, τῶν ἐχόντων ἔργον νὰ εἰσπηδοῦν εἰς ἄρμα καὶ νὰ κατέρχωνται αὐτοῦ, χωρὶς οὐδέ ἐπι

στιγμὴν νὰ διακοπῇ ἡ περιστροφὴ τῶν τροχῶν. Οἱ πολιτευόμενοι ἐν Ἑλλάδι ἐθεωροῦντο παρὰ πάντων ὡς ἄκρον ἄωτον τῆς ἀνθρωπίνης ἀστασίας καὶ ἐπιπολαιότητος... Ὁ συνήθης μέσος ὄρος κυβερνητικοῦ βίου ἐν Ἑλλάδι εἶναι ἡ τριμηνία, συνέθη μάλιστα καὶ νὰ ἀντικατασταθῇ νομάρχης, πρὶν ἢ φθάσῃ ὅπου εἶχε διορισθῆ! Πᾶσαν κυβερνητικὴν μεταβολὴν παρηκολούθει ἀντικατάστασις πάντων τῶν ἀπανταχοῦ τοῦ κράτους ὑπαλλήλων, ἐξ ἧς ἡ διοίκησις μετεβάλλετο εἰς χάος, ἡ δὲ διαφθορὰ ἐπεκράτει ὑπὸ τὴν αἰσχίστην μορφήν»⁽²¹⁾.

Ἦτο τόσοσ ἀπογοητευτικὴ ἡ πολιτικὴ κατάστασις τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ὥστε ὁ νεαρὸς καὶ ἀνατέλλων ἀστὴρ τῆς πολιτικῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα Χαρ. Τρικούπη, προβληματιζόμενος περὶ τοῦ ἂν πρέπη νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν πολιτικὸν στίβον, ἔλεγε τὰ ἐξῆς:

«...Εἶναι μάταιος κάθε ἀγὼν δημιουργίας εἰς τὴν Ἑλλάδα. Διότι τόσοσ ὀλίγοι σκέπτονται νὰ δημιουργήσουν, νὰ οἰκοδομήσουν, ἐνῶ ἀντιθέτως τόσοσ πολλοί, χωρὶς νὰ σκέπτονται καταστρέφουν»⁽²²⁾.

Ὁ Δημήτριος Βούλγαρης (ὁ ἀποκληθεὶς καὶ «Τζουμπές») ἀφῆκεν ἐποχὴν ὡς δημαγωγὸς καὶ φατριαστῆς. Ἐφθασεν εἰς τέτοιον σημεῖον ἀπονοίας ὥστε νὰ θεωρῇ ἑαυτὸν, ἀφ' ἧς ὁ βασιλεὺς τοῦ ἀνέθεσε τὸν σχηματισμὸν κυβερνήσεως, ὡς ἀπόλυτον κυριάρχον τοῦ νεαροῦ βασιλείου ὥστε νὰ διακηρύττῃ δημοσίως, ὡς ἄλλος Ρωμαῖος αὐτοκράτωρ τῆς παρακμῆς, τὸ περιφημον «*Sic volo, sic Jubeo*»!

* Εἰς τὸ πρῶτον μέρος (σελ. 185) ἐγράφη ἐσφαλμένως: «Δημαγωγός: Ὁ Ἄγων διὰ τὸν Δῆμον», ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ: «Δημαγωγός: Ὁ Ἄγων τὸν Δῆμον».

Διαπρύσιος θιασώτης τῆς βασιλείας ὅσον ὁ Βασιλεὺς τὸν ἐτιμοῦσε μὲ ὑπουργεῖον, ἀπηνῆς δὲ διώκτης τοῦ στέμματος ὅταν δὲν τὸν εὐνοοῦσε! Γράφει σχετικῶς ὁ Ἀλέξ. Βυζάντιος: «*Υπήρξεν ὁ ἄνθρωπος τῆς ἀνατροπῆς, οὐχὶ καὶ ὁ ἄνθρωπος τῆς ἀναπλάσεως... Δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐξέλθῃ τοῦ κύκλου τῆς πατριᾶς. Καὶ τὰ ὑπουργεῖα καὶ ὁ στρατὸς καὶ ἡ ἀστυνομία αὐτῆ ἐνεπλήσθησαν ὑπὸ ὀργάνων ἀτομικῶς ἀφωσιωμένων εἰς αὐτόν». Καὶ εἰς ἄλλο σημεῖον ὁ ἴδιος Βυζάντιος ἔγραφεν ὅτι:*

«*Ὁ Βούλγαρος καὶ οἱ πολιτευόμενοι τοῦ κύκλου του ἀπὸ θηρίων ἐκτὸς ἐξουσίας, μεταποιοῦνται εἰς ὄρνιθας παρὰ τὸν θρόνον»!*⁽²³⁾.

Ἡ πεντηκονταετία τῆς βασιλείας Γεωργίου τοῦ Α΄ χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὶς ἀσταθεῖς κυβερνήσεις, ὅπως ἐλέχθη, καὶ ἂν ἐξαιρέση κανεὶς τὴν δεκαετῆ διακυβέρνησιν τοῦ Χαριλάου Τρικοῦπη, ἡ πολιτικὴ κατάστασις τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος ἦτο τέτοια ὥστε ἡ χώρα ἦτο ἐντελῶς ἀνυπόληπτος εἰς τὸν εὐρύτερον Εὐρωπαϊκὸν χώρον. Οἱ τὰ πρῶτα φέροντες εἰς τὴν πολιτικὴν σκηνὴν τῆς Χώρας, κατηγοροῦσαν ὁ ἓνας τὸν ἄλλον ὡς «δημαγωγόν», ἐνῶ ἡ δημαγωγία ἦτο τὸ κοινὸν γνώρισμά των! Ἡ κατάστασις αὐτὴ ὠδήγησε καὶ εἰς τὴν συμφορὰν τοῦ 1897, χωρὶς νὰ τοὺς συνεντίσῃ. Κατὰ τὴν δεκαετίαν δὲ ποὺ ἀκολούθησε, ἐκινδύνευσαν καὶ τὰ τρία βασικὰ τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος ἐθνικὰ θέματα: Τὸ Κρητικόν. Τὸ Μακεδονικόν καὶ τὸ Βόρειο ἠπειρωτικόν. Ὁ μεγάλος ἱστορικός *Arthur Toynbee* ἔγραφε:

«*Τὰ ἀπὸ τοῦ 1895 ἐπὶ δεκαπενταετίαν γεγονότα συνιστοῦν τὴν μελανωτέραν περιόδον τῆς συγχρόνου ἑλληνικῆς ἱστορίας*»⁽²⁴⁾.

Εἶναι γνωστόν, ὅτι μὲ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1909 ἀρχίζει ἓνα ἄλλο, ἐνδοξον αὐτὴν τὴν φορὰν κεφάλαιον τῆς νεωτέρας ἱστορίας τοῦ Ἔθνους μας. Μὲ τοὺς νικηφόρους βαλκανικοὺς πολέμους, ποὺ τὸ ἔθνος ἐνωμένον διεξήγαγε, ἡ Μητέρα Πατριδα ἀγκάλιασε πολλὰ ἀλύτρωτα παιδιὰ της. Θεσσαλία, Ἡπειρος, Μακεδονία, Θράκη ἀπελευθερώθηκαν ἀπὸ αἰῶνων δουλείαν. Ἡ πορεία τοῦ Ἔθνους θὰ ἦτο σαφῶς ἐνδοξότερα καὶ καλλιτέρα, ἐὰν δὲν ἐμεσολαβοῦσε ὁ ἐπάρατος ἐθνικὸς διχασμὸς, ποὺ ὠδήγησε τελικῶς εἰς τὴν μεγαλύτεραν καταστροφὴν, ποὺ ἐγνώρισεν ὁ τόπος, μετὰ τὴν πτώσιν τῆς βασιλείδος τὸ 1453!

Ἀπὸ τὸ ἀτυχὲς 1915 ἔχουν περάσει 90 περίπου χρόνια. Χιλιάδες σελίδες ἔχουν γραφῆ διὰ τὰ αἴτια, τὶς πολιτικὲς καὶ προσωπικὲς εὐθύνες πολιτικῶν καὶ ἄλλων ἡγετῶν τῶν χρόνων ἐκείνων. Ἀκόμη καὶ μέχρι σήμερα, καθένας ἀναλόγως καὶ τῶν πολιτικῶν του πεποιθήσεων, κρίνει καὶ καταλογίζει εὐθύνες καὶ προσδιορίζει εὐθυνομένους διὰ τὰ ἀτυχῆ ἐκεῖνα γεγονότα. Παρὰ ταῦτα ὅμως, κανεὶς δὲν ἔμπορεῖ νὰ ἐμποδίσῃ τὸν ἀμερόληπτον παρατηρητὴν, καὶ ἀνεπηρέαστον ἀπὸ πολιτικὲς προκαταλήψεις στοχαστὴν, νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι τοῦ εἶναι ἀδύνατον «νὰ διακρίνῃ ποῦ ἔτερματιζέτο ἡ ἰδεολογία τῶν τότε πολιτικῶν ἡγετῶν καὶ ἤρχιζεν ἡ κομματικὴ σκοπιμότης καὶ φιλαρχία»!

Τέλος, καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν τελευταίαν πεντηκονταετίαν τοῦ 20^{οῦ} αἰῶνος καὶ μέχρι σήμερα, μόλις εἶναι ἀνάγκη νὰ ὁμιλήσῃ κανεὶς διὰ τὴν ἐντιμον πολιτικὴν καὶ τὴν αἰσχρὰν δημαγωγίαν. Διὰ τοὺς ἀξίους πολιτικούς ἀνδρες καὶ τοὺς φθηνοὺς δημαγωγοὺς καὶ φαυλοκράτες. Ἰδιαιτέρως, οἱ τελευταῖες δεκαε-

τίες του πολιτικού βίου της Ελλάδος χαρακτηρίζονται από την έκτεταμένην εις πλάτος και βάθος διαφθοράν του δημοσίου βίου της χώρας, την διαπλοκήν πολιτικῶν - ἐργολάβων και ιδιοκτητῶν ΜΜΕ και τὸν ἀσύστολον χρηματισμὸν σὲ ὅλες τὶς δημόσιες ὑπηρεσίες!! Διὰ πρώτην φοράν ὑπουργὸς ἐν ἐνεργείᾳ, ὄχι μόνον ἀναγνωρίζει ὅτι ἡ διαφθορά ἔχει διαδρῶσει τὸν κοινωνικὸν ἰστὸν και ὅλες τὶς δημόσιες ὑπηρεσίες ἀλλὰ και καλεῖ τὸν Εἰσαγγελέα τοῦ Ἀρείου Πάγου νὰ βοηθήσουν οἱ εἰσαγγελικὲς ἀρχές... διὰ τὴν περιστολήν τῆς διαφθορᾶς (!) μὲ τὸ μέσον τῆς... «καταστολῆς»!

Ἡ περιρρέουσα ἀτμόσφαιρα ἠθικῆς σήψεως και καταπτώσεως εἶναι τοιαύτης μορφῆς, ὥστε «ἐξυπνάδα και ἰκανότητα» θεωροῦνται ἡ «διαπλοκή» και τὸ παράνομο κέρδος, ἡ δὲ ἐντιμότης και εὐσυνειδησία... βλακεία και ἀνικανότητα!

Ἐλαβε χώραν ἡ ραγδαία αὐτὴ κατὰ πτωσις, κατὰ φυσικὴν νομοτέλειαν, ἀφοῦ ἀπὸ τὴν κορυφὴν τῆς πολιτικῆς ἡγεσίας «λόγῳ και ἔργῳ» ἐδόθη τὸ σύνθημα!⁽²⁵⁾ Ἡ δημαγωγία ἐχρησιμοποίησε ὅλα τὰ μέσα, διὰ νὰ «περάσῃ» εἰς τοὺς ἀφελεῖς Ἕλληνας τὸ μεγάλο ψεῦδος και τὴν ὀλεθρίαν γνώμην ὅτι «δὲν ἐνδιαφέρει, τάχα, ὁ ἰδιωτικὸς βίος τῶν πολιτικῶν ἡγετῶν, ἀλλὰ μόνον ἡ ἰκανότης γιὰ νὰ κυβερνήσουν ἐπιτυχημένα τὸν τόπον»! Ἄνδρες οἰκτρῶς ἀποτυχημένοι εἰς τὴν συζυγικὴν και οἰκογενειακὴν ζωὴν. Ἄνδρες ποὺ ἐγίναν «ἐμπρακτοὶ διδάσκαλοι» τῆς μοιχείας εἰς τοὺς πολίτες αὐτῆς τῆς χώρας, ποὺ ἐθεσμοθέτησαν ἀπροκαλύπτως ἀνηθικούς νόμους και θεσμούς προκλητικῶς ἀντιχριστιανικούς. Ἄνδρες ποὺ ἔδωσαν τὸ σύνθημα τῆς «πολιτικῆς διαφθορᾶς» και τῶν αἰσχρῶν ἀνετίμων συναλλαγῶν ἀγαπήθησαν και ἐχειροκροτήθηκαν, ἐψηφίσθησαν ἀπὸ τὸν λαὸν και ἐκυβέρ-

νησαν ὅπως ἀκριβῶς ὁ Κλέων, ὁ Ἀλκιβιάδης και ὁ Τζουμπές!!

Ἔτσι, οἱ ἐντιμοὶ πολιτικοὶ παραμερίζονται (ἢ μήπως εἶναι ἀληθέστερον ὅτι οἱ ἐντιμοὶ ἄνθρωποι ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὴν πολιτικὴν); οἱ δημαγωγοὶ ἐπικρατοῦν, και ἀποθεώνεται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὄχι «τὸ Κράτος Δικαίου», ἀλλὰ τὸ «Κομματικὸν Κράτος», μὲ ὅλα τὰ ἐπακόλουθα!⁽²⁶⁾

Τοῦτο σημαίνει παντελῆ κατάργησιν κάθε ἐννοίας ἀξιοκρατίας, ἀντικειμενικότητος, δικαιοσύνης! Εἰσιτήριον διὰ κάθε εἶδους «εἰσόδον» εἰς τὸν στενώτερον και εὐρύτερον «Δημόσιον Τομέα» ἀποτελεῖ ὄχι, τὸ προσόν, ἡ ἰκανότης ἡ ἐξειδίκευσις ἀλλὰ τό... «δελτίον τῆς κλαδικῆς»!

Ἐλεγεν ὁ ἀείμνηστος Εὐάγγελος Παπανοῦτσος: «Ἡ πολιτικὴ εἶναι μέρος τῆς ἠθικῆς ἐνέργειας τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτὸ βέβαια ἀκούγεται πολὺ δυσάρεστα σὲ μιὰν ἐποχὴ σὰν τὴν σημερινή, ὅπου ἡ πολιτικὴ ἀσκεῖται μὲ τὸν τρόπον ποὺ ξέρουμε ὅλοι, μέσα σ' ἓναν ἱλιγγο πλεονεξίας και σ' ἓνα πυρετὸν ματαιοδοξίας... Γνωρίσαμε και γνωρίζουμε τὶς παραποιήσεις τῆς πολιτικῆς, τὰ προσωπεῖα τῆς, ὄχι τὴν ἀθηντικὴν πολιτικὴν, τὸ ἀληθινὸ πρόσωπό τῆς.

Κατὰ βάθος ὅμως ἡ πολιτικὴ εἶναι πρόθεση και πράξις παιδευτικὴ. Ὁ πολιτικὸς «παιδεύει» τοὺς ἀνθρώπους, τὴν κοινότητα, τὸν λαὸν του. Τοὺς καθοδηγεῖ στὸ σωστὸ δρόμον τῆς συλλογικῆς ζωῆς, γιὰ νὰ πετύχουν τὴν εὐτυχία και τὴν ἀρετὴν σὰν ἄτομα και σὰν σύνολο»⁽²⁷⁾.

Πόσο «παράτερα» ἀκούγονται, πράγματι, σήμερον ἰδιαίτερον ὅλα αὐτά!

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὅπως πάντοτε και σήμερον ὁ Λαὸς ἐπιθυμεῖ τὴν ἀναβάθμισιν τῆς πολιτικῆς ζωῆς τῆς Χώρας. Καὶ αὐτοὶ οἱ «ἀπατημένοι» ἀπὸ τὴν δημαγωγίαν, ὅσοι βέβαια διατηροῦν

υγιαίνουσαν τὴν πολιτικὴν συνείδησιν καὶ ἀγνὸν τὸν πατριωτισμὸν, βλέποντας τὰ ὀλέθρια διὰ τὴν Πατρίδα ἀποτελέσματα ἀπὸ τὴν δρᾶσιν ἀνδρῶν ποὺ ἐφόρεσαν τὸ «προσωπεῖον» τῆς πολιτικῆς καὶ ὄχι τὸ ἀϋθεντικὸν πρόσωπόν της, ὅπως εἶπεν ὁ Παπανοῦτσος, θέλουν νὰ ἰδοῦν εἰς τὴν πολιτικὴν ἡγεσίαν τοῦ τόπου ἀνδρες ἐντίμους ποὺ συγκεντρῶνουν τὰ τρία βασικὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ ἀληθινοῦ πολιτικοῦ ἡγέτου, ὅπως τὰ διαγράφει ὁ Ἀριστοτέλης καὶ ἀναπτύξαμε εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ παρόντος.

Φθάσαμε εἰς τὸ τέλος αὐτῆς τῆς συμπορεύσεως ποὺ εἶχαμε, τῆς ἱστορικῆς πορείας μας στοὺς χώρους τῆς Πολιτικῆς ὑπὸ τὴν εὐρύτερη ἔννοια.

Καὶ εἶδαμε τὶς ἐκφάνσεις τῆς ἀληθινῆς, γνησίας, τῆς ἀϋθεντικῆς Πολιτικῆς, σὲ κτυπητὴ διάκρισιν ἀπὸ τὴν Δημαγωγίαν, ποὺ ἀποτελεῖ «φτηνὸ» προσωπεῖον της! Ὅπως εἶδαμε, ἀπὸ πολὺ ἐπίσημα χεῖλη, σοφῶν, ἐμβριθῶν ἱστορικῶν καὶ κοινωνιολόγων ἔχει διακηρυχθῆ ὅτι ὅπως τὰ ἔλη καὶ οἱ ἀκάθαρτες πηγὲς ἐλκύουν τὰ κουνούπια καὶ ἄλλα ἀκάθαρτα καὶ βλαβερὰ ἔντομα, ἔτσι ἡ πνευματικὴ κατὰπτωσις, ἡ ἠθικὴ παραλοισία καὶ ἡ ἄνευ ἀρχῶν καὶ αὐτοσεβασμοῦ κοινωνικὴ ζωὴ γεννοῦν καὶ ἐκτρέφουν τὴν ὀλεθρίαν δημαγωγίαν, τὴν γάγγραιναν αὐτὴν τῶν δημοκρατικῶν πολιτευμάτων. Καὶ ποιοὺς εἶναι ὁ δρόμος τῆς *καθάρσεως*;

Ὁ ἀειμνηστος καθηγητὴς Παν/μίου Σπύρος Καλλιάφας, εἰς τὸ ἔργον του «Χαρακτηρισμὸς τῆς Ἐποχῆς μας» γράφει σχετικῶς τὰ ἑξῆς:

«Εἰς ἐκ τῶν πρώτων ἀναγκαίων ὄρων τῆς αὐτοβελτιώσεως εἶναι ἡ ἐκβολὴ τῆς βδελυρᾶς καὶ ὀλεθρίας διδασκαλίας, ἣν ἐπενόησε τὸ διέπον τὴν ἐποχὴν μας νοσηρὸν πνεῦμα, ὅτι τᾶχα, πρέπει νὰ δια-

χωρίζεται ὡς διὰ σινικοῦ τείχους ἀπὸ τὸν δημόσιον ὁ ἰδιωτικὸς βίος, ὅτι ἐπομένως εἶναι δυνατὸν νὰ διάγη τις τὸν μὲν δημόσιον βίον ἀνεπίληπτον, τὸν δὲ ἰδιωτικὸν αἰσχρόν». Καὶ ἐπικαίρως ὁ σοφὸς καθηγητὴς ἐπικαλεῖται τὸν Πλούταρχον ὁ ὁποῖος, βάλλων κατὰ τῆς ὑποκρισίας αὐτῆς ποὺ ἐπικράτησε κατὰ τὴν παρακμὴν τῆς Ἑλλάδος, εἶπεν:

«Οὐ μόνον, ὦν λέγουσι καὶ πράττουσι δημοσία οἱ πολιτευόμενοι εὐθύνας διδῶσιν, ἀλλὰ καὶ δεῖπνον αὐτῶν πολυπραγμονεῖται καὶ γάμος καὶ κοίτη καὶ παιδιὰ καὶ σπουδὴ πᾶσα»⁽²⁸⁾.

Ἐκ τῶν πρώτων, λοιπόν, πρέπει ὅλοι, ἄρχοντες καὶ ἀρχόμενοι, νὰ ἀποβάλουμε τὴν νοσηρὰν καὶ ἀπατηλὴν ἀντίληψιν ὅτι δὲν ἐνδιαφέρει ἡ ἀτομικὴ καὶ ἡ οἰκογενειακὴ ζωὴ αὐτῶν ποὺ διεκδικοῦν τὴν ψῆφον τοῦ Λαοῦ διὰ οἰονδήποτε δημόσιον ἢ δημοτικὸν λειτούργημα καὶ μάλιστα διὰ τὴν ἄσκησιν τῆς κρατικῆς ἐξουσίας. Νὰ ἀκούσωμεν, μαζὶ μὲ τὸν Πλούταρχον καὶ τὸν ἀρχαῖον μας μέγαν φιλόσοφον τὸν Ἀριστοτέλη, ποὺ μᾶς ἄφησε σπουδαίαν παρακαταθήκην τὴν σοφὴν συμβουλήν του ὅτι τοὺς πολίτας ψηφοφόρους πρέπει κυρίως νὰ ἐνδιαφέρει ἡ *ἀρετὴ* τῶν ὑποψηφίων ἀρχόντων, ὅπως αὐτὴ ἐκδηλώνεται στὴν ἰδιωτικὴν καὶ οἰκογενειακὴν τῶν ζῶν καὶ καθημερινότητα. Διότι ἐὰν αὐτὴ δὲν ὑπάρχη τότε οἱ ἄλλες ἰκανότητές των ὅσον μεγαλύτερες εἶναι, τόσον μεγαλύτερα κακὰ θὰ ἐπιφέρουν εἰς τὴν κοινωνίαν τῶν πολιτῶν!

Νὰ ὑπογραμμίσω δύο σημαντικὰς ἰδέες καὶ διδασχῆς τοῦ Ἱεροῦ Χρυσόστομου. Λέγει: «Αὐτὰ πρὸ πάντων ἀποδεικνύουν τὸν ἄρχοντα, τὸ νὰ προνοῇ γιὰ τοὺς ὑπηκόους του, τὸ νὰ ἐνδιαφέρεται καὶ νὰ φροντίζῃ γι' αὐτούς... Αὐτὸ εἶναι

έξουσία, αυτό ποιμαντική (διοικητική) έπιστήμη, τὸ νὰ παραβλέπη κανεῖς τὰ δικά του συμφέροντα καὶ νὰ φροντίζει γιὰ τὰ προβλήματα τῶν ὑπηκόων του»⁽²⁹⁾. Καὶ ἄλλου: «Ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἔχει ἄρχοντα ἔχει ἀπλῶς στερηθῆ ἔκείνον ποὺ θὰ τὸν ὠδηγοῦσε. Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ ἔχει κακὸν ἄρχοντα ἔχει ἐκείνον ποὺ τὸν σπρώχνει στοὺς γκρεμούς»⁽³⁰⁾.

Καλοὶ καὶ ἀγαθοὶ ἄρχοντες, ἀληθινὰ πολιτικοὶ ἡγέται. Πονηροὶ καὶ ἀχρεοὶ ἄρχοντες, ἄνθρωποι ποὺ φοροῦν ἀπλῶς τὸ προσωπεῖον τῆς πολιτικῆς - δημαγωγοί! Ποῖος Λαὸς δὲν θέλει καὶ δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ ἔχη ἀξίους καὶ ἐντίμους ἄρχοντες;

Μὴ λησμονοῦμεν ὅμως ὅτι ἀξιοί, ἱκανοὶ καὶ ἐνάρετοι πολιτικοὶ ἡγέται εἶναι δῶρον καὶ εὐλογία Θεοῦ, στὸν λαὸν ἐκεῖνον, στὶς κοινωνίες ἐκεῖνες ποὺ «ἐκζητοῦν τὸν Κύριον»! Καὶ ἐκ τοῦ ἀντιθέτου, ὅταν οἱ λαοὶ καὶ οἱ κοινωνίες ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὸν Θεόν, μία ἀπὸ τὶς πολλὰς θεομηνίες ποὺ τὶς πλήττουν εἶναι καὶ ὁ «λιμὸς ἢ πείνα ἀρχόντων» καλῶν καὶ συνετῶν. Τελειώνω μὲ τὴν φωνὴν τοῦ προφήτου Ἰερεμίας ποὺ ἐπικαλεῖται τὴν φωνὴν τοῦ Θεοῦ λέγοντος:

«Ἐπιστράφητε υἱοὶ ἀφεστηκότες καὶ δώσω ὑμῖν ποιμένας κατὰ τὴν καρδίαν μου καὶ ποιμανοῦσιν ὑμᾶς, ποιμαίνοντες

μετ' ἐπιστήμης»⁽³¹⁾.

Δρ. Ν. ΦΙΛΟΛΑΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

20. Μαρκεζίνη, ἐνθ., ἄν. Τόμ. Β' σελ. 44.
21. Ἴδε καὶ πολλὰ ἄλλα σχόλια εἰς τὴν ἐφημερίδα τοῦ Λονδίνου «The Times» τῆς 29.5.1885.
22. Μαρκεζίνη, ἐνθ. ἄν. σελ. 88.
23. Βυζαντινοῦ Ἀλεξάνδρου, «Ἐκθεσις τῶν ἐν Ἑλλάδι Συμβάντων...» σελ. 300 ἐπ.
24. Α. Toynebee «The Balkans» (1915) σελ. 217.
25. «Ὅλοι θυμόμαστε πῶς αὐτὴ ἡ ἐγκληματικὴ σὲ βάρος τῶν δημοσίων οικονομικῶν καὶ τοῦ ἔθνικοῦ συμφέροντος συμπεριφορὰ ὀριοθετήθηκε ὡς ἀνεκτὴ μὲ τὴν διασῶτη καὶ οὐδέποτε διαμεισθεῖσα δῆλωση - κατευθυντήρια ὁδηγία τοῦ μακαρίτη Α. Π.: (Ἐ, νὰ πάρει ἓνα δῶρο καὶ ὁ σύντροφος Μ., ἀλλὰ ὄχι καὶ 500 ἑκατομμύρια). Ἐκτοτε τὸ φαινόμενο πῆρε ἐκρηκτικὰ διαστάσεις στὴν χώρα μας, ποὺ σύμφωνα μὲ ὅλες τὶς ἐκτιμήσεις διεκδικεῖ τὰ πρωτεῖα στὴν Εὐρωπαϊκῇ Ἐνωση ἀλλὰ εἶναι ἐκ τῶν πρώτων καὶ παρακοσμίως». Ἐφημερίδα «Τὸ ΒΗΜΑ» τῆς 4 - 4- 2004 σελ. 30.
26. «Ἐκεῖνο ποὺ συνέβη τὸ 1982 δὲν ἔχει προηγουμένο. Τὸ κόμμα, μέσω τῶν κλαδικῶν, εἰσέβαλε ἐπίσημα στὴ Διοίκηση καὶ κάθε ἔννοια ἱεραρχίας κατέρρευσε». Ἐφημερίδα «Ἡ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ» τῆς 27-1-2002 σελ. 4.
27. Εὐαγγέλου Παπανοῦτσου, «Πρακτικὴ Φιλοσοφία» σελ. 161 ἐπ.
28. Σπίρου Καλιαφά, «Χαρακτηρισμὸς τῆς Ἐποχῆς μας», σελ. 34.
29. Βασιλείου Χαράνη, «Παιδαγωγικὴ Ἀνθρωπολογία Ἰωάννου Χρυσοστόμου», Τόμ. Δ' σελ. 102.
30. «Ἄρχοντας γὰρ μὴδὲν τοὺς ἀρχομένους ὠφελούντος οὐδὲν ἀθλιώτερον» Καὶ ὀλίγον παρακάτω τονίζει: «Ὁ μὲν οὐκ ἔχων ἄρχοντα ἀπεστέρηται τοῦ χειραγωγούντος. Ὁ δὲ πονηρὸν ἔχων, τὸν ἐμβάλλοντα εἰς κρημνοὺς ἔχει», ἐνθ. ἄν., Τόμ. Α' σελ. 682 ἐπ.
31. Ἰερεμίου, Κεφ. Γ' στ. 14 - 15.

ΔΕΣΜΟΙ ΣΤΟΡΓΗΣ: Η ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΑ ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΑΤΑ

Είσαγωγή

Ἄνῃκει ἴσως στὰ αὐτονόητα τοῦ κοινοῦ νοῦ, ὅτι ἡ ποιότητα τοῦ δεσμοῦ παιδιοῦ - μάνας, ἰδιαίτερα κατὰ τὰ πρῶτα χρόνια τῆς παιδικῆς ἡλικίας, καθορίζει καὶ τὴν ποιότητα τῆς συγκρότησης καὶ διαμόρφωσης τοῦ «ἑαυτοῦ» τοῦ παιδιοῦ. Σημαντικὴ ὄψη τῆς συγκρότησης τοῦ ἑαυτοῦ εἶναι ὁ βαθμὸς ἀνάπτυξης τῆς ἰκανότητος γιὰ εἴσοδο καὶ συμμετοχὴ σὲ σταθερές, στενές, διαπροσωπικὲς καὶ κοινωνικὲς σχέσεις, ποὺ μποροῦν νὰ προσφέρουν ἰκανοποίηση, νόημα καὶ χαρὰ. Οἱ διαταραχὲς τοῦ δεσμοῦ πρόσδεσης τοῦ παιδιοῦ πρὸς τὴν μητέρα (καὶ ἀντίστροφα), μποροῦν νὰ προκύψουν ἀπὸ ἑλλείμματα στὴ ψυχολογικὴ συγκρότηση τῆς μητέρας, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ στρεσογόνους παράγοντες τοῦ περιβάλλοντος, οἱ ὁποῖοι δροῦν ἄμεσα ἢ ἔμμεσα πάνω στὸν δεσμό, π.χ. οικονομικοί, κοινωνικοί, πολιτιστικοί παράγοντες. Φαίνεται ὅτι οἱ διαταραχὲς τοῦ δεσμοῦ παράγουν ψυχοπαθολογία στὸ παιδί, ποὺ συνεχίζεται καὶ στὴν ἐνήλικη ζωὴ του. Ἡ ψυχοπαθολογία αὐτὴ μπορεῖ νὰ συμβάλλει στὴν παραγωγὴ κοινωνικῆς παθολογίας καὶ ἀντίστροφα, κατὰ ἀνατροφοδοτικὸ τρόπο. Ἡ «θεωρία τοῦ δεσμοῦ» τοῦ *J. Bowlby*, ἡ ὁποία θὰ ἐκτεθεῖ μὲ πολλὴ συντομία παρακάτω, ἔχει ἰδιαίτερα μελετήσῃ τις διεργασίες, ποὺ ἀναπτύσσονται στὰ πλαίσια τοῦ δεσμοῦ. Χρησιμοποιεῖ, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ γνωστὰ μοντέλα τῆς ψυχαναλυτικῆς μεταψυχολογίας, νέες ἀντικειμενικὲς μεθόδους παρατήρησης, ἐπιστημονικὰ ἐπικυρώσιμες καὶ ἀπὸ ἐπιστήμονες ἄλλων κλάδων. Ἡ θεωρία τοῦ

δεσμοῦ μετακίνησε τὸ κέντρο βάρους, στὴν ἐρμηνεία τῶν κινήτρων τῆς ἀνθρώπινης συμπεριφορᾶς, ἀπὸ τὴν ψυχαναλυτικὴ *libido* στὴν ἀσφάλεια, στὴν προτεραιότητα τῆς «ἀσφαλοῦς βάσης πρόσδεσης» τοῦ παιδιοῦ πρὸς τὴν μητέρα του. Φαίνεται ἐπίσης ὅτι (ἡ θεωρία τοῦ δεσμοῦ) μπορεῖ νὰ συνδέσει, κατὰ συστημικὸ τρόπο, τὸ ἀτομικὸ μὲ τὸ κοινωνικὸ γεγονός, διευκολύνοντας ἴσως καὶ τὴν ἀποκάλυψη τοῦ τρόπου, ποὺ ὀρισμένα μετανεωτερικὰ ἀνθρωπολογικὰ (ἢ καὶ ὄντολογικὰ) πρότυπα μποροῦν νὰ συμβάλλουν στὴν παραγωγὴ ψυχοπαθολογίας, τόσο στὸ ἀτομικὸ ὅσο καὶ στὸ κοινωνικὸ ἐπίπεδο.

Στὸ κείμενο ποὺ ἀκολουθεῖ θὰ γίνῃ πολλὴ συνοπτικὴ ἐκθεση τῆς θεωρίας τοῦ δεσμοῦ, τῶν διαταραχῶν ποὺ μποροῦν νὰ προκύψουν ἀπὸ τὴν προβληματικὴ ἀνάπτυξη τοῦ δεσμοῦ καὶ τῶν ὑποκαταστάτων, ποὺ προωθοῦνται ἀπὸ τὴ λογικὴ τῆς ἀγορᾶς γιὰ τὴν «ἀνακούφιση» τῶν ἐπιπτώσεων αὐτῶν τῶν διαταραχῶν στὴ μετέπειτα ζωὴ τοῦ ἀτόμου. Θὰ γίνῃ ἐπίσης σύντομη ἀναφορὰ καὶ στὰ πιθανὰ θεραπευτικὰ μέτρα, ποὺ ἡ ἐμπειρία καὶ ἡ ἔρευνα δείχνουν ὅτι μποροῦν, σὲ κάποιον βαθμὸ, νὰ ἀναστρέψουν τὴ δράση τῶν παθογενετικῶν παραγόντων.

Ἡ θεωρία τοῦ δεσμοῦ

Ἡ θεωρία τοῦ δεσμοῦ (*attachment theory*) διαμορφώθηκε καὶ διατυπώθηκε ἀπὸ τὸν *John Bowlby*⁽¹⁾ (1907 - 1990), διακεκριμένο βρετανὸ ψυχίατρο καὶ ψυχαναλυτὴ. Ὁ *Bowlby*, ὅπως ἔχει γράψῃ ὁ ἴδιος, δὲν ἦταν ποτὲ εὐχαριστημένος μὲ τὰ «δόγματα» τῆς ψυχαναλυτικῆς μεταψυχολο-

γίας. Έπηρεασμένος ίσως από τον έμπειροισμό του Cambridge, όπου σπούδασε, έπιδώξε να εισαγάγει στην ψυχαναλυτική μεθοδολογία και την άντικειμενική παρατήρηση. Φαίνεται ότι το κατεστημένο της Βρετανικής Ψυχαναλυτικής Έταιρείας άντέδρασε «άγνοώντας» για άρκετά χρόνια την έρευνήτική εργασία του. Τελικά άποχώρησε ό ίδιος από την Ψυχαναλυτική Έταιρεία. Προφανώς θεωρήθηκε «άιρετικός» αφού τόλμησε να παραμερίσει στην θεωρητική και πρακτική του εργασία κεντρικές έννοιες της Ψυχανάλυσης, όπως το οιδιπόδειο, την πρωτογενή και ίδρυτική σημασία της έπιθετικότητας στη συγκρότηση της προσωπικότητας κ. ά. Η θεωρία του δεσμού έχει γίνει δεκτή από την έπιστημονική κοινότητα, περισσότερο ως ένα νέο πρότυπο προσέγγισης και έρμηνείας της ανθρώπινης συμπεριφοράς, παρά ως μία έναλλακτική έκδοχή της ψυχαναλυτικής θεωρίας. Η έκδοχή του Bowlby για το φαινόμενο του δεσμού παιδιού - μάνας έγινε γνωστή ως «θεωρία του δεσμού». Ο δεσμός πρόσδεσης ή προσκόλλησης, άναφέρεται στην συμπεριφορά εκείνη του παιδιού, δια της οποίας επιδιώκει έπίτευξη ή διατήρηση της έγγύτητας προς την μητέρα ή γενικά το πρόσωπο που το φροντίζει. Φαίνεται ότι ή τάση αυτή ισχύει και άντίστροφα: από την μητέρα προς το παιδί. Όμως για το παιδί ή έγγύτητα αυτή, ή τάση προσκόλλησης προς την μητέρα, είναι άποφασιστικής σημασίας για την ένεργοποίηση των διεργασιών εκείνων, που κινητοποιούνται στα διάφορα στάδια της άνάπτυξης.

Η σωματική και ψυχολογική έγγύτητα είναι προϋπόθεση για την άνάπτυξη της «βάσης ασφάλειας» του παιδιού, ιδιαίτερα στην περίοδο μεταξύ 5 μηνών και 3 έτών της ηλικίας του. Η ύπαρξη μιάς τέτοιας βάσης είναι άπαραίτητη προϋπόθεση για να άποτολμηθεί ή «έξερεύνηση» του περιβάλλοντος. Έρευνες που έγιναν από συνεργάτες του Bowlby καθόρισαν τους τύπους

άσφαλους και μη άσφαλους πρόσδεσης ή δεσμού. Οί τύποι άνασφαλους - άγχώδους δεσμού διακρίνονται σε: άποφεικτικό, άμφιθυμικό και άποδιοργανωτικό⁽³⁾. Άντιπροσωπεύουν συμπεριφορές άντίδρασης του παιδιού στους διάφορους βαθμούς προβληματικής διαθεσιμότητας της μητέρας. Η ψυχολογική διαθεσιμότητα μπορεί να είναι προβληματική στο βαθμό, που ή μητέρα δέν είναι σε θέση να «πιάσει» και να άνταποκριθεί στα μηνύματα, που έκπέμπονται από το παιδί όσον άφορά στην ίκανοποίηση ζωτικών άναπτυξιακών άναγκών του. Αυτό έχει σχέση με έλλείμματα στη συγκρότηση του έαυτού της μητέρας. Η διαθεσιμότητα άφορά και στον πατέρα. Ο πατέρας μπορεί να είναι διαθέσιμος μέσω της άμεσης σχέσης του με το παιδί του και έμμεσα μέσω της στήριξης που προσφέρει στην σύζυγό του. Μερικές φορές το κύριο πρόσωπο, που φροντίζει το παιδί είναι ένα άλλο μέλος της ευρύτερης οικογένειας, όπως ή γιαγιά. Αυτό στην Ελλάδα συνέβαινε συχνά στα χρόνια εκείνα, που οι γονείς άπουσίαζαν ως μετανάστες στη Γερμανία ή άλλο.

Συνεργάτες του Bowlby, 2^{ης} και 3^{ης} γενεάς, κατασκεύασαν ειδικές ψυχολογικές δοκιμασίες (tests), μέσω των οποίων μπορούν να άνιχνεύσουν σε γονείς τον τύπο δεσμού, που δίωσαν με τους δικούς τους γονείς, στη παιδική τους ηλικία. Ο τύπος δεσμού, που βρέθηκε από την άνάλυση των άποτελεσμάτων ότι είχαν δίώσει στην παιδική τους ηλικία οι γονείς, άντιστοιχούσε σε μεγάλο βαθμό στον τύπο δεσμού, που άνέπτυξαν κατόπιν οι ίδιοι με τα παιδιά τους. Υπάρχουν ένδείξεις από νεώτερες έρευνες, ότι ή ποιότητα του δεσμού παιδιού - μάνας έπηρεάζει καθοριστικά την νευροβιολογική άνάπτυξη του παιδιού⁽⁷⁾. Έπηρεάζει (ή ποιότητα του δεσμού) την ίκανότητα του παιδιού στην παιδική και στη μετέπειτα ένήλικη ζωή του, να άντιλαμβάνεται, να κατανοεί τα συναισθήματα, τις σκέ-

ψεις και προθέσεις του άλλου (ένσυναίσθηση)⁽²⁾. Η ικανότητα αυτή μπορεί να περιορισθεί σημαντικά από έλλειμματα διαθεσιμότητας και έναρμόνισης της μητέρας στη διάρκεια της ανάπτυξης του δεσμού με το παιδί της. Η έλλειψη της ικανότητας για σύναψη στενών, σταθερών και ικανοποιητικών σχέσεων είναι δυνατόν να ανοίξει το δρόμο για τη χρήση «παρηγορητικών» υποκαταστάτων κατά και μετά την εφηβική ηλικία, π.χ. χρήση ουσιών, εκτόνωση με βίαιη συμπεριφορά, άπρόσωπο ψυχαναγκαστικό σέξ, κ.ά.^(2, 7).

Το «σύστημα» προσφέρει υποκατάστατα

Οι διαταραχές στο δεσμό παιδιού - μάνας, σε συνδυασμό με πιθανές γενετικές προδιαθέσεις, μπορούν να κάνουν, μετά τη παιδική ηλικία, έλκυστική τη χρήση άλλων μέσων, ως ταχείας δράσης υποκαταστάτων της φροντίδας, που δεν έλαβαν. Τα μέσα αυτά μπορούν να μειώσουν προσωρινά το άγχος της ματαιώσης. Όρισμένοι έρευνητές υποστηρίζουν, ότι και στο έγκεφαλικό επίπεδο τα μέσα αυτά μπορούν να ερεθίσουν νευρωνικά δίκτυα, που διαμεσολαβούν το συναίσθημα άμοιβης - ευχαρίστησης, μειώνοντας έτσι προσωρινά το στρες από τα ένυπάρχοντα έλλειμματα φροντίδας⁽⁷⁾. Η έπικαιρότητα της Πατερικής σκέψης στο θέμα των υποκαταστάτων εκπλήσσει. Τα υποκατάστατα αναφέρονται ως απόρροια του κεντρικού «πάθους» της φιλαυτίας: «γαστριμαργία», έξουσιαστικότητα, φιλαργυρία, πλεονεξία «άκολασία»^(4, 5). Η σοφία του Ιωάννου Δαμασκηνού⁽⁴⁾ καταθέτει, ότι δεν είναι άκόλαστοι μόνον όσοι πορνεύουν: άκόλαστοι είναι και οι φιλάργυροι και οι πλεονέκτες. Η άσκηση για καταπολέμηση αυτών των παθών διευκολύνεται όταν γίνεται στα πλαίσια μιās συνεκτικής κοινότητας, όπως θα μπορούσε στα καθ' ήμās να είναι π.χ. μιὰ εκκλησιαστική κοινότητα. Όταν όμως οι κοινωνικές αξίες διαμορφώνονται από τη λογική της άγο-

ρās, όχι μόνο παραμερίζεται το ήθος της άσκησης αλλά, αντίθετα, προωθείται και προπαγανδίζεται η χρήση των υποκαταστάτων. Τα υποκατάστατα μπορούν να παρουσιάζονται ως παράνομα (με σιωπηρή ή έμμεση μόνο διαφήμιση), π.χ. χρήση ουσιών, ευκαιρίες καταστροφικής εκτόνωσης στα γήπεδα και άλλου ή ως σύννομα, π.χ. αλκοόλ, καταναλωτικά πρότυπα μέσω τηλεόρασης, κ.ά. Η πλύση έγκεφάλου, που επιχειρείται μέσω των Μ.Μ.Ε. και ιδιαίτερα της δύναμης της εικόνας είναι άκαταγώνιστη. Τα μηνύματα συχνά περνούν κάτω από το κατώφλι της συνειδητότητας και δρούν ύποσυνείδητα. Καταντάει έτσι άστεία ή παραίνεση «γυρίστε το κουμπί» ή «αλλάξτε κανάλι!» Η ικανότητα να επιλέγεις χρειάζεται συγκροτημένο έπιλογήα και κατάλληλη παιδεία για να δημιουργηθεί. Όταν η «παιδεία», που προσφέρουν τα Μ.Μ.Ε. χειραγωγείται από έμπορικά συμφέροντα, είναι ούτοπικό να περιμένει κανείς προώθηση αξιών που «δεν πουλάνε». Αναφορά στις αξίες του «συστήματος», που διαμορφώνουν πολιτικές και στο χώρο της Ψυχικής Υγείας, κάνει ένα σημαντικό «Άρθρο της Σύνταξης», που δημοσιεύθηκε πρόσφατα στο επίσημο όργανο του Βρετανικού Βασιλικού Κολλεγίου των Ψυχιάτρων⁽⁶⁾. Στο άρθρο αυτό, σε πολύ συνοπτική απόδοση, έπισημαίνονται τα έξης: Παρά το ότι όρισμένες μετρήσεις δείχνουν ότι η υγεία βελτιώνεται στο δυτικό κόσμο, εν τούτοις η κατανάλωση φαρμάκων που συνταγογραφούνται παρουσιάζει μιὰ άνευ προηγουμένου αύξηση. Σημαντικό και αυξανόμενο ποσοστό των φαρμάκων αυτών δίδεται για την θεραπεία ψυχικών διαταραχών. Στο Ην. Βασίλειο τα τελευταία 10 χρόνια (πριν το 2002) η χρήση αντικαταθλιπτικών φαρμάκων αύξήθηκε κατά 234%. Στις Η.Π.Α. 11% των γυναικών και 5% των ανδρών, τώρα, παίρνουν αντικαταθλιπτικά. Οι εξελίξεις αυτές συμπιπτουν με την έξάπλωση σ' όλο τον κόσμο πολιτι-

κῶν καὶ κοινωνικῶν τάσεων ποὺ εἶναι γνω-
στὲς ὡς «νεοφιλελευθερισμός». Οἱ πολιτι-
κὲς αὐτοῦ τοῦ συστήματος, ποὺ ἀρχίζουν
ἀπὸ τὰ τέλη τῆς δεκαετίας τοῦ '70, στο-
χεύουν στὴ μείωση τοῦ ρυθμιστικοῦ ρόλου
τοῦ κράτους στὸ ἐμπόριο, στὴ ροὴ κεφα-
λαίων καὶ στὶς ἐπιχειρηματικὲς πρακτικὲς.
Ἔχουν ἔτσι ὡς ἀποτέλεσμα τὴ μεταβίβαση
μεγαλύτερου μέρους πολιτικῆς ἐξουσίας
ἀπὸ τὸ κράτος στὴν ἰδιωτικὴ ἀγορά. Στὰ
πλαίσια αὐτὰ ἐπιχειρεῖται (ἀπὸ τὸ σύστη-
μα) μεγαλύτερη προβολὴ τοῦ νευρο - βιο-
λογικοῦ μοντέλου τῆς «ψυχικῆς νόσου».
Ἐντοπίζοντας τὴν αἰτία τῶν ψυχικῶν δια-
ταραχῶν κυρίως στὸν ἐγκέφαλο, ἀποσιω-
πᾶται ὁ ρόλος τῶν κοινωνικῶν καὶ πολιτι-
κῶν παραγόντων. Συγχρόνως τὸ σύστημα
τοῦ νεοφιλελευθερισμοῦ ἐνθαρρύνει μεγά-
λο ποσοστὸ τοῦ πληθυσμοῦ νὰ μὴ εἶναι
εὐχαριστημένοι μὲ τὸν ἑαυτό τους καὶ νὰ
καταφεύγουν γιὰ «διόρθωση» στὴν κατα-
νάλωση φαρμάκων. Στὴ δημιουργία αὐτοῦ
τοῦ κλίματος, φυσικὰ πρωτοστατοῦν οἱ
φαρμακευτικὲς ἐταιρεῖες, οἱ ὁποῖες χρημα-
τοδοτοῦν σημαντικὸ μέρος τῆς ἔρευνας
στὸν χῶρο τῆς ψυχικῆς ὑγείας. Ὁρισμένοι
ὅμως ἔρευνητὲς ὑποστηρίζουν ὅτι οἱ φαρ-
μακευτικὲς ἐταιρεῖες ὑπερτονίζουν τὸν
ρόλο ὀρισμένων νευρομεταβιβάστων στὴν
κατάθλιψη, χωρὶς οἱ ἐνδείξεις νὰ εἶναι ἰσχυ-
ρὲς. Ὁ πληθυσμὸς χειραγωγεῖται νὰ πιστέ-
ψει, ὅτι τὸ «σύστημα» εἶναι καλὸ ἢ τοῦλάχιστον
οὐδέτερο καὶ ἀναπόφευκτο. Καὶ κα-
ταλήγει τὸ ἄρθρο: οἱ γιατροὶ πρέπει νὰ συ-
νειδητοποιήσουν τὶς πολιτικὲς ἐπιπτώσεις,
ποῦ ἔχει αὐτὴ ἡ ὑπερβολικὴ συνταγογρά-
φηση ψυχοτρόπων φαρμάκων καὶ νὰ τὴ
φρενάρουν.

Θὰ μπορούσε ἴσως κανεὶς νὰ πᾶει λίγο
πιο πέρα ἀπὸ τὶς πιο πάνω ἐπισημάνσεις.
Νὰ θεωρήσει δηλαδή, ὅτι τὰ μηνύματα
αὐτὰ συντονίζονται μὲ τὶς φωνὲς ποὺ ἀκού-
γονται ἤδη, ἀπὸ διάφορους πολιτισμικοὺς
χώρους, π.χ. τῆς Ἐπιστήμης, τῆς Τέχνης,
τῆς Φιλοσοφίας, τῆς Θεολογίας. Οἱ φωνὲς

αὐτὲς ὑποστηρίζουν, ὅτι ἡ ἀναστροφή τῶν
διεργασιῶν ἀλλοτρίωσης τοῦ ἀνθρώπου,
ἀποδιοργάνωσης τοῦ κοινωνικοῦ ἴστού καὶ
καταστροφῆς τοῦ οἰκοσυστήματος περνάει
μέσα ἀπὸ τὴν μεταβολὴ τῶν ἀνθρωπολογι-
κῶν προτύπων ποὺ τὶς παρήγαγαν. Τὸ ἐπι-
χείρημα ὅτι οἱ παρενέργειες αὐτὲς εἶναι
ἀναγκαῖο κακό, προκειμένου νὰ υπάρξει
πρόοδος, παραπλανᾷ. Ὑπάρχουν καὶ ἄλλα
«πακέτα» ἐπιλογῶν, ποὺ φυσικὰ δὲν συμ-
φέρουν σὲ ὅσους ἐπωφελοῦνται ἀπὸ τὸ κυ-
ρίαρχο σήμερα σύστημα τῆς καταναλωτι-
κῆς παγκοσμιοποίησης.

Δυνατότητες ἀναστροφῆς

Ὑπάρχουν πολλὲς μελέτες⁽²⁾, ποὺ ἀπο-
δεικνύουν τὴν ἀποτελεσματικότητα τῶν
προληπτικῶν καὶ θεραπευτικῶν παρεμβά-
σεων σὲ «εὐάλωτες» ὁμάδες πληθυσμοῦ, μὲ
ἱστορικὸ διαταραχῆς τοῦ δεσμοῦ. Οἱ πα-
ρεμβάσεις εἶχαν τὴ μορφή ἐπισκέψεων στὸ
σπίτι ἀπὸ ἐκπαιδευμένες ἐπισκέπτριες ἢ καὶ
γυναῖκες μὲ ἐμπειρία στὴν ἀνατροφή παι-
διῶν. Οἱ παρεμβάσεις μερικὲς φορὲς ἀρχι-
ζαν καὶ πρὶν τὴ γέννηση τοῦ παιδιοῦ καὶ
συνεχίζονταν γιὰ ἄρκετὸ καιρὸ μετὰ τὴ γέν-
νηση. Τὰ ἀποτελέσματα κρίθηκαν πολὺ
ικανοποιητικὰ σὲ σχέση μὲ παρόμοιες πε-
ριπτώσεις, ποὺ δὲν ὑπῆρξε παρέμβαση.
Πολὺ ἱκανοποιητικὰ ἀποτελέσματα ὑπῆρ-
ξαν καὶ ὅταν οἱ παρεμβάσεις γίνονταν στὰ
πλαίσια κοινοτικῆς ἢ ὁμαδικῆς προσπά-
θειας. Ἐνα μεγάλο μέρος τῆς ψυχοπαθο-
λογίας θὰ μπορούσε ἴσως νὰ εἶχε ἀποφευ-
χθεῖ ἂν τὸ κοινωνικὸ περιβάλλον ἦταν σὲ
θέση νὰ προσφέρει καλύτερη φροντίδα,
προληπτικὴ καὶ θεραπευτικὴ, στοὺς «τραυ-
ματίες», ποὺ παρήγαγε ἡ καταστροφὴ τοῦ
κοινωνικοῦ ἴστού καὶ τῶν παραδοσιακῶν
δεσμῶν τῆς κοινότητος. Ὑπάρχουν, ἤδη,
κινήσεις διεθνῶς, γιὰ τὴ μετατροπὴ ἢ τὴν
ἀνατροπὴ τῶν προτύπων τῆς ἀγορᾶς, ποὺ
ἔχουν εἰσβάλλει καὶ στὸ χῶρο τῆς ὑγείας.
Ὁ ἀνθρώπος, ἀπὸ «πελάτης» τῶν ὑπηρε-
σιῶν ὑγείας πρέπει νὰ γίνῃ πρόσωπο, ποὺ
πάσχει. Οἱ τεχνολογίες καὶ ἡ ξενοδοχεια-

κή ύποδομή μπορεί να βελτιώθηκαν (όπου βελτιώθηκαν) αλλά *δέν* αποτελεί αναγκαία και αναπόφευκτη παρενέργεια ή άτροφία της ανθρωπιάς.

Επίλογος

Ο τρόπος, πού οικοδομεί ο άνθρωπος τις βάσεις της ασφάλειάς του, ανιχνεύεται από την έπιστήμη και διαμορφώνεται σε μεγάλο βαθμό από τις παραδόσεις. Ο τρόπος ύπαρξης, πού οι διάφορες παραδόσεις καλλιεργούν, ίσως καταλήγει στο ίδιο ζητούμενο: τη διάσωση της ζωής και τη βελτίωση της ποιότητάς της, όπως αξιολογείται αυτή η ποιότητα από την κάθε παράδοση. Τα έλλείμματα φροντίδας, πού προκύπτουν από προβληματικούς δεσμούς παιδιού - μάνας προκαλούν και αύξάνουν την κοινωνική παθολογία (και αντίστροφα). Υποδεικνύουν όμως και ένα κομβικό σημείο για δραστική θεραπευτική παρέμβαση: την ποιότητα του δεσμού. Η αποτελεσματικότητα αυτών των παρεμβάσεων εξαρτάται, σε σημαντικό βαθμό, από τα ανθρωπολογικά πρότυπα, πού τις εμπνέουν.

Οι φωνές αντίστασης, πού ακούγονται σε διεθνές επίπεδο, έναντιον της κυριαρχίας των νόμων και της «ήθικης» της άγοράς, στοχεύουν ίσως πρὸς την ίδια κατεύθυνση.

Δρ. Ν. ΚΑΖΑΜΙΑΣ
Ψυχίατρος

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

1. Bowlby, J. (1969). *Attachment and Loss*. New York: Basic Books.
2. Fonagy, P. (2004). *Early - life trauma and the psychogenesis and prevention of violence*. In: *Youth Violence. Annals of the New York Academy of Sciences*, Vol. 1036. New York.
3. Holmes, J. (1993). *John Bowlby and Attachment Theory*. New York: Routledge.
4. Ιωάννης Δαμασκηνός. (2005). Λόγος Ψυχωφελής, Φ. Β. 233, 34 έξ. Αναφέρεται από π. Εύο. Βίττη στο: *Ήδονη Όδύνη*. Αθήνα: Ακρίτας.
5. Μάξιμος Όμολογητής (2005), Δ' θεολ. έκατ., κεφ. 90, Φ. Β., 124. Αναφέρεται από π. Εύο. Βίττη στο: *Ήδονη Όδύνη*. Αθήνα: Ακρίτας.
6. Moncrieff, Joanna (2006). *Psychiatric drug promotion and the politics of neoliberalism*. *Brit. J of Psychiatry*. Vol. 188, 301 - 302.
7. Pedersen, Cort. A. (2004). *Biological aspects of social bonding and the roots of human violence*. In: *Youth Violence. Annals of the New York Academy of Sciences*, Vol. 1036. New York.

Ή έγγραφη νέων συνδρομητών εις τὰς «*Άκτινας*» είναι ένα πνευματικό έργον, τὸ ὁποῖον ἡμποροῦμε νὰ ἐπιτελέσωμε ὄλοι, μὲ μικρὰν προσπάθειαν.

Η ΔΙΑΣΠΑΣΗ ΤΟΥ ΑΤΟΜΟΥ ΚΑΙ Η ΣΧΑΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΣΩΠΟΥ

Ὁ πολιτισμός μας, ὁ εὐρωπαϊκός πολιτισμός, αὐτὸν ποὺ ὁ Πῶλ Βαλερὺ δέχεται ὡς τὸ ἀποτέλεσμα μᾶς θαυμάσιας σύνθεσης τριῶν βασικῶν στοιχείων: τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου, τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τῆς Ἑλληνικῆς σκέψης, πορεύεται στὸ τέλος τοῦ βίου του⁽¹⁾. Ἡ παγκόσμια κοινωνία ὀργανώνεται σὲ νέες βάσεις, πασχίζοντας νὰ δημιουργήσει ἓνα καινούργιο πολιτισμὸ μὲ ὑπόβαθρο τὸν εὐδαιμονισμὸ καὶ τὴν ἀτομοκρατία. Ὁ Καθηγητὴς Ἀλέξανδρος Τσιριντάνης εἶχε γράψει πρὶν μισὸ αἰῶνα: *Ἡ κοινωνία, ὅπως τὴν ἐκάμαμε, ἔγινε ἓνα ἄθροισμα ἀπὸ ἄτομα, ἐλεύθερα καὶ ἀνεμπόδιστα, βέβαια... ἐλεύθερα στὴν ἀπόλαυσι τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν ποὺ ἔχουν... ὅταν ἔχουν. Καὶ ὅταν πεινοῦν... ἐλεύθερα καὶ ἀνενόηχτα νὰ πεθαίνουν ἀπ' τὴν πείνα!*⁽²⁾.

Οἱ ὀλέθριες συνέπειες αὐτῆς τῆς πορείας εἶναι νὰ ζοῦμε μέσα σὲ μιὰ καταναλωτικὴ κοινωνία μὲ τόσο χτυπητὸς ἀντιθέσεις. Ἐδῶ, ἡ ἀνθρώπινη συνείδηση, κάτω ἀπὸ τὴν πιεστικὴ δύναμη τοῦ μάρκετινγκ, ἀλλοτριώνεται. Μπορεῖ νὰ εἶναι ἀπὸ τίς λίγες φορὲς στὴν ἱστορία τῆς ἀνθρώπινης πορείας στὸ μικρὸ μας πλανήτη ποὺ ἐπιχειρεῖται μιὰ τέτοια ἀλλοτρίωση. Γιατὶ γίνεται δυσδιάκριτα ἀλλὰ καὶ πιεστικά, μὲ κινητήρια δύναμη τὰ πλούσια καὶ τόσο ἀποτελεσματικὰ ἐπιτεύγματα τῆς Τεχνικῆς.

Ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος ζῆ, κινεῖται καὶ σκέπτεται, σὲ μεγάλο ποσοστὸ, σύμφωνα μὲ τὸ σχεδιασμὸ καὶ τὴν διαφήμιση.

Τὸ μάρκετινγκ σκέπτεται γιὰ μᾶς πρὶν ἀπὸ ἐμᾶς, σύμφωνα μὲ τὸ γνωστὸ σλόγκαν. Πῶς λοιπὸν νὰ μὴ παρατηροῦνται τέτοια ἀλλοτριωτικὰ φαινόμενα πάνω στὴν ἀνθρώπινη συνείδηση;

Ὁ «θρησκευτικὸς» ἄνθρωπος τὰ βόλεψε μὲ τὴ συνείδησή του. Προσκολλήθηκε στὴν τυπολατρία καὶ ἡσύχασε! *«Μὲ αὐτοὺς τοὺς τύπους, ἔχει πει ὁ Τσιριντάνης, θεωρεῖ ὅτι ἐξοφλεῖ τὸ χρέος τοῦ ὀρθοῦ πρὸς τὸ θεῖο».*

Ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ ἡ ἀπελευθέρωση τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὴ γήινη σφαῖρα τοῦ ἔδωσε καινούργιες προοπτικὲς. Ἡ διάσπαση τοῦ ἀτόμου δημιούργησε μιὰ καινούργια ἐποχὴ, τὴν μεταπυρηνικὴ ἐποχὴ. Σὺγκαιρα ὅμως ἔφερε καὶ τὴ διάσπαση τοῦ προσώπου. Ἡ ἀνθρώπινη προσωπικότητα καὶ ἡ συνείδησή της διασπάστηκαν. Καὶ τὸ χάσμα ὄλο καὶ μεγαλώνει. Δὲν ἐγένετο ἄνθη ὅπως ἐκεῖνο ποὺ ἄνοιξε ὁ σεισμὸς καὶ μᾶς περιγράφει στὸν ἐξαίσιο στίχο τοῦ ὀ Διονύσιος Σολωμὸς⁽⁴⁾. Δυστυχῶς! Ἐδῶ ἔχουμε τὸ μέγα χάσμα τῆς διάσπασης τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου!...

Στὸν τεχνολογικὸ τομέα ἡ μεταπυρηνικὴ ἐποχὴ εἶναι ἀσύγκριτη γιὰ τὰ ἐπιτεύγματά της. Ὁ κοινὸς νοῦς εἶναι ἀδύνατο νὰ παρακολουθήσει τὴν τρομακτικὴ αὐτὴ ἐξέλιξη. Πολὺ περισσότερο νὰ συνειδητοποιήσει τὴν ταχύτητα τοῦ ἐξελικτικοῦ τούτου φαινομένου.

Τὸ ἴδιο ἀσύγκριτη εἶναι ἡ μεταπυρηνική

νική εποχή και στον καθαρτό πνευματικό τομέα. Μόνο που εδώ το ασύγκριτο έχει άρνητικό χαρακτήρα. Ο μεταπυρηνικός άνθρωπος, άνετοιμος καθώς ήταν να δεχθῆ στη ζωή του τη βίαιη εισόρμηση του διασπαστικοῦ φαινομένου, προσπάθησε να ισορροπήσει τὴν κλονιζόμενη συνείδησή του με τὸ φόβο. Μόνο που τούτη ἡ ισορροπία τοῦ φόβου τοῦ δημιουργήσε ἀνεπιθύμητες παρενέργειες με καταστρεπτικές συνέπειες. Σημάδεψε κι ὅλας τὴν ἀνθρώπινη προσωπικότητα με τὸ ἄγχος, τὴν ἔσχατη αὐτὴ μορφή φόβου.

Ποιὸς ἀπὸ τοὺς σκεπτόμενους κατοίκους τοῦ μικροῦ μας πλανήτη δὲν φέρνει χαραγμένα στὸ πρόσωπό του τὰ σημάδια τοῦ ἄγχους; Ποιὸς μπορεῖ νὰ ἰσχυρισθεῖ, πὼς ἡ σκέψη του καὶ ἡ συνείδησή του δὲν ἐπηρεάστηκε - εἴτε θετικά εἴτε ἀποθετικά - ἀπὸ τις παρενέργειες ποὺ εἶχε δημιουργήσει ἡ λεγόμενη ισορροπία τοῦ φόβου; Οἱ ἔωλες δυνάμεις ποὺ ξεχύθηκαν σ' ὀλόκληρο τὸν πλανήτη μας με τὴν διάσπαση τοῦ ἀτόμου εἰσορροποῦν μέσα μας καὶ πασχίζουν ν' ἀλλοτριώσουν τὴ συνείδησή μας: «Οἱ πυρηνικὲς βόμβες / - τι θαυμάσιο ἀπορρυπαντικό!», θὰ καυτηριάσει ὁ ποιητής⁽⁵⁾.

Ἡ ἰδεολογικὴ διάσταση γίνεται ὄλο καὶ πιὸ ἔντονη, ὄλο καὶ πιὸ χασματική. Ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά ἡ καταναλωτικὴ κοινωνία ἀπὸ τὴν ἄλλη ἡ ισορροπία τοῦ φόβου κλυδωνίζουσαν τὸν σύγχρονο ἄνθρωπο - καὶ προπαντὸς τὸν νέο - σὲ ἰδεολογικὰ ρεύματα κατευθυνόμενα ἀπὸ μηδενιστικὲς ἢ εὐδαιμονιστικὲς τάσεις. Ἡ ἱεράρχηση τῶν ἀξιών ἀπώλεσε τὸ πρῶτο σχῆμα τῆς καὶ νέα κατάταξη ἐπιχειρεῖται. Πολλὲς ἀπ' τις λεγόμενες ἠθικὲς ἀξίες ἀναιρέθηκαν ἢ πᾶνε ν' ἀναιρεθοῦν καὶ νέες κάνουν τὴν ἐμφάνισή τους.

Ἡ παγκόσμια διανόηση εἶναι γεμάτη ἀπὸ τέτοιες προσπάθειες. Ἄς θυμηθοῦμε

τὸν Σάρτρ καὶ τὴ Σιμόν ντέ Μπωβουάρ καὶ τὴ φεμινιστικὴ ἐκστρατία τους ποὺ εἶχαν γιὰ βάση τὸν εὐδαιμονισμό καὶ τὸ σέξ. Κατὰ τὴν ἀποψή τους τὰ ὑλικά μέσα μποροῦν νὰ δώσουν μιὰ οὐσιαστικὴ ἐλευθερία στὴ γυναῖκα. Καὶ ἡ ἐρωτικὴ ἐπανάσταση νὰ κάμει εὐτυχιωμένη τὴ νέα γενιά. Ὅμως αὐτὴ ἡ «ἀνακάλυψη» τῆς Σιμόν ντέ Μπωβουάρ μπορεῖ νὰ δώσει κάποια διέξοδο στὴν ἀπελπισία τοῦ Καμὺ καὶ στὸ μηδενισμό τοῦ Μπέκετ, ὅπως τὸν βρίσκουμε στὸ θεατρικὸ ἔργο του «Τὸ τέλος τοῦ παιχνιδιοῦ»;

Ὅπως ἔχει σήμερα ἡ «περίφημη» κοινωνία μας - σὲ διεθνή κλίμακα - εἶναι ἀλήθεια ὅτι ζοῦμε σ' ἓνα τραγικὸ διάλειμμα τοῦ χρόνου, στὸ σημεῖο «μηδέν» ὅπως τὸ χαρακτηρίζει ἓνας σύγχρονος ποιητής: «Ἀδέλφια, / ἐδῶ ποὺ φτάσαμε εἶναι τὸ σημεῖο «μηδέν»! / Ἡ ἀνοιξη δὲν μπορεῖ νὰ ῥθει σ' αὐτὴ τὴν πόλη τῆς ἐξορίας. / Πατᾶμε πάνω σὲ μονχλιασμένα, σάπια φύλλα. / ... / Ὁ φόβος ἔχει τινάζει τὰ μαῦρα φτερά του / πάνω ἀπ' τ' ἀπελπισμένο κοπάδι»⁽⁶⁾...

Ποιὰ ἦταν ἡ στάση τῶν χριστιανῶν μπροστὰ στὰ καυτὰ προβλήματα; «Οἱ χριστιανοί, σημειώνει ὁ Τσιριντάνης, κρύβονται «ὐπὸ τὸ μόδιον». Καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι Χριστιανισμός. Εἶναι, ἀνεπίγνωστη, ἔστω καὶ ἄδολη, εὐεξήγητη ἴσως ἀκόμα, μὰ ὅμως ἄρνησις. Εἶναι ἐγκλημα γιὰ τὸν Χριστιανισμό. Τὸν ἐμποδίζει νὰ ἐκπληρώσει τὴν ἀποστολή του. Ἐγκλημα γιὰ τὴν κοινωνία. Τῆς κρύβει τὸ Φῶς»⁽⁷⁾.

Οἱ νέοι τῆς μεταπυρηνικῆς ἐποχῆς, καὶ κυρίως τῆς διαστημικῆς ποὺ ἄρχισε με τὴν κατάκτηση τῆς σελήνης, αὐτοὶ ποὺ πλήρωσαν περισσότερο ἀπ' ὅλους τὴ διάσπαση τοῦ προσώπου νοιώθουν νὰ τοὺς χωρίζει ἀπ' τις προηγούμενες γενιὲς ἀγεφύρωτο χάσμα⁽⁸⁾. Πολλοὶ προσπαθοῦν νὰ λυτρωθοῦν ἀπὸ τὴ ζούγκλα τῶν ἰδεολογικῶν

συγκρούσεων με τη φυγή. Άλλοι με τη διαμαρτυρία (θυμηθείτε τὰ «παιδιά τῶν λουλουδιῶν» με τὰ Μάνταλα καὶ σήμερα τῶν ναρκωτικῶν με τὶς καρφωμένες σύριγγες στὰ πάγκα ἢ ἀκόμα καὶ στὶς σχολικὲς ἀυλές). Καὶ ἄλλοι με τὴ συνθηκολόγηση. Τοῦτοι οἱ τελευταῖοι εἶν' ἐκεῖνοι ποὺ διάζονται ν' ἀπολαύσουν τὶς ἀνέσεις τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ. Βιάζονται νὰ κατακτήσουν τὴν «εὐτυχία» τοῦ πλοῦτου καὶ τῆς δόξας ἀδιαφορώντας γιὰ τὰ μέσα.

Καὶ ἡ γενιὰ τοῦ κατεστημένου λιθοβολεῖ τοὺς νέους ποὺ ἀκολουθοῦν τὴ φυγή, δίχως ν' ἀναλογίζεται τὶς δικές της εὐθύνες. Ποιὸς δημιούργησε τὶς προϋποθέσεις γι' αὐτὴ τὴ φυγή; Μήπως ἡ νέα γενιὰ εἶναι ὑπεύθυνη γιὰ τὴν πορεία τοῦ πολιτισμοῦ μας; Μήπως οἱ νέοι ἀναζητήσαν πρῶτοι τὸν εὐδαιμονισμό ἢ οἱ λιθοβολοῦντες ἄνοιξαν τὸ δρόμο με τὴν ἀνειλικρινειὰ τους καὶ τὴ διεφθαρμένη φιλοσοφική τους σκέψη; Ποιὸς μίλησε γιὰ τὸ θάνατο τοῦ Θεοῦ κι ἔσθησε τὸ χρυσὸ μόσχο τοῦ εὐδαιμονισμοῦ στὴ θέση Του;

Εἶχε δίκιο λοιπὸν ὁ Καρυωτάκης ὅταν ἔγραφε γιὰ ἐξιλαστήρια θύματα. Κι ἦταν προφητικὸς ὁ στίχος του στὴν ποιητικὴ συλλογὴ «Ἐλεγεία καὶ Σάτιρες» (1927):

Κι ἂν πειναλέοι γυρνᾶμε ὀλημερίς / κι ἂν ξενυχτοῦμε κάτου ἀπ' τὰ γεφύρια / ἐπέσαμε θύματα ἐξιλαστήρια / τοῦ «περιβάλλοντος», τῆς «ἐποχῆς». Τί ἀμείλιχτο «κατηγορῶ» γιὰ τοὺς λιθοβολοῦντες!

Περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη φορὰ καταλαβαίνουμε ὅτι, σήμερα «ὁ ἄνθρωπος

εἶναι ἓνα ὄν τραγικό. Καὶ τὸ γεγονός αὐτὸ τὸν καθιστᾶ ἀπροσάρμοστο στὸν κόσμο, μέσα στὸν ὅποιο ζῆ. Μιὰ δραματικὴ σύρραξη συμβαίνει ἐντὸς του. Ὁ ἄνθρωπος βρῖσκεται σὲ ἐμπλοκὴ ὄχι μόνον με τὸν κόσμο, ἀλλὰ με τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ του», ὅπως γράφει ὁ Μπερδιάγιεφ. Ἄχ, αὐτὴ ἡ διάσπαση, ἡ σχάση τοῦ προσώπου, ἔφερε τὸν ἄνθρωπο στὰ ἔσχατα ὄρια! Ὑποδούλωσε τὴ συνείδησή του στὸν κόσμο καὶ σκότωσε τὴν ἀγάπη. Ἄς ἐλπίσουμε ὅτι ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος θὰ ἐπιχειρήσει μιὰ εἰλικρινὴ συνάντηση με τὸ Αἰώνιο, θὰ ὑπερβεῖ τὴ διάσπαση καὶ θὰ λυτρωθεῖ ἀπὸ τὴ σχάση ὁ ἴδιος καὶ οἱ νέες γενιὲς ποὺ ἔρχονται!...

ΝΙΚΟΣ Θ. ΑΡΒΑΝΙΤΗΣ

Παραπομπές - Σημειώσεις:

1. Βλ. Νίκου Ἀρβανίτη «Ἀπὸ τὴ διάσταση στὴ συνάντηση», περ. *Κοινωνικὲς Τομές* τ. 1989, Ἰούλιος - Αὐγουστος, σ. 101 - 106.

2. Π. Μελίτης (Ἀλέξ. Τσιριντάνης) «Ὁ Καπιταλισμός: Θεμελίωση καὶ Ἀποτελέσματα», *Ἄκτινες* τ. 1949 σ. 54.

3. Βλ. Π. Μελίτης (Ἀλέξ. Τσιριντάνης) «Κατηγορῶ τοὺς χριστιανούς», *Ἄκτινες* τ. 1947 σ. 214.

4. Ὁ στίχος τοῦ Σολωμοῦ: «Τὸ χάσμα π' ἄνοιξ' ὁ σεισμός κ' εὐθύς ἐγιόμισ' ἄνθη». Ἀνάλογη ἔννοια συναντᾶμε καὶ στοὺς στίχους 22 τοῦ 6' Σχεδιάσματος τῶν Ἐλευθέρων Πολιορκημένων.

5. Ν. Β. Τυπάλδος «Σφραγίδες», ὁ. π., σ. 11.

6. Νίκος Β. Καμύσης «Σχέδιο γιὰ τὴν πραγματικότητα».

7. Π. Μελίτης (Ἀλέξ. Τσιριντάνης) «Πρὸς χριστιανούς μιὰ κριτικὴ», *Ἄκτινες*, τ. 1946, σ. 66.

8. Καὶ εἶναι φυσικό, ὅπως λέει ὁ Τσιριντάνης, «τὸ κελᾶρι τῶν πνευματικῶν καὶ ἠθικῶν παραδόσεων τῶν παλαιότερων γενεῶν ἔχει πρὸ πολλοῦ ἀδειάσει» (*Ἄκτινες*, τ. 1944, σ. 199).

Ο ΥΜΝΟΣ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΪΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ ΣΤΟΝ ΕΠΙΤΑΦΙΟ ΤΟΥ ΠΕΡΙΚΛΗ

Ἡ ἀρχαία Ἀθήνα εἶχε φθάσει σὸ μεγαλύτερο βαθμὸ τῆς ἀκμῆς τοῦ πολιτισμοῦ τῆς στὰ μέσα τοῦ 5ου αἰώνα π.Χ. στὴν ἐποχὴ τοῦ Περικλῆ, ποὺ ὀνομάσθηκε ἀπὸ τὴν ἱστορία «χρυσοὺς αἰώνας» ἢ «λαμπρὴ πεντηκονταετία». Τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἡ ἀρχαία Ἀθήνα εἶχε φθάσει σὸ μεγαλύτερο σημεῖο τῆς οἰκονομικῆς καὶ πολιτιστικῆς τῆς προόδου, εἶχε καταστῆ κέντρο καλλιιεργείας τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν, ἦταν τὸ πιὸ σπουδαῖο πολιτιστικὸ κέντρο τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας. Ἐκεῖνο γιὰ τὸ ὁποῖο θαυμάζεται περισσότερο σήμερα εἶναι τὸ πρότυπο καὶ τέλειο δημοκρατικὸ τῆς πολιτείας, σὸ ὁποῖο, μποροῦμε νὰ πούμε ὅτι ὀφείλεται καὶ ἡ ἄλλη πρόοδος, ἡ οἰκονομικὴ καὶ πολιτιστικὴ.

Ἡ ἀθηναϊκὴ δημοκρατία διαμορφώθηκε σταδιακά, μὲ τὶς μεταρρυθμίσεις τοῦ Δράκοντα (621 π.Χ.), τοῦ Σόλωνα (592 π.Χ.) καὶ τοῦ Κλεισθένη (508 π.Χ.). Ἦταν ἓνα τέλειο δημοκρατικὸ πολίτευμα, σὸ ὁποῖο κυβερνοῦσε πραγματικὰ ὁ λαός, γιὰτὶ ὅλοι μετεῖχαν στὴ διαχείριση τῶν κοινῶν, ὅλοι οἱ ἐλεύθεροι πολῖτες, ἐκτὸς βέβαια τῶν γυναικῶν, τῶν δούλων καὶ τῶν μετοίκων. Στὴν Ἐκκλησία τοῦ Δήμου, ἡ ὁποία ψήφισε τοὺς νόμους καὶ ἦταν κάτι ἀνάλογο μὲ τὴ σημερινὴ Βουλὴ, μετεῖχαν ὅλοι, μὲ δικαίωμα λόγου καὶ ψήφου. Ἡ παρουσία τοῦ λαοῦ ἦταν ἀμεση, ὄχι μὲ ἀντιπροσώπους, ὅπως γίνεται σήμερα μὲ τοὺς βουλευτές. Ὅλοι οἱ πολῖτες ἐνδιαφέρονταν γιὰ τὰ ζητήματα τῆς πόλεως, μετεῖχαν δὲ ἄμεσα καὶ ἐνεργᾶ

στὴ λύση τους. Τὸ πολίτευμα αὐτὸ θεωρήθηκε ἰδανικὸ καὶ τέλειο ἀπὸ πολλοὺς νεώτερους πολιτειολόγους καὶ κοινωνιολόγους καὶ προτάθηκε νὰ εφαρμοσθεῖ καὶ σήμερα ἡ ἄμεση δημοκρατία, ὅπως ἦταν στὴν ἀρχαία Ἀθήνα. Ἀλλὰ αὐτὸ σήμερα εἶναι ὄχι ἀπλῶς δύσκολο, ἀλλὰ ἀδύνατο, γιὰτὶ δὲν μποροῦν κάθε φορὰ ποὺ ψηφίζεται ἓνας νόμος νὰ συγκεντρώνονται ὅλοι οἱ πολῖτες ἐνὸς κράτους, ποὺ ἀπαρτίζεται ἀπὸ πολλὰ ἑκατομμύρια ἀνθρώπων, γιὰ νὰ τὸν ψηφίσουν. Αὐτὸ εἶναι πρακτικὰ ἀδύνατο. Γιὰτὸ στὰ νεώτερα χρόνια καθιερώθηκε ἡ ἀντιπροσωπευτικὴ δημοκρατία.

Πάντως ἡ νεώτερη δημοκρατία ἔχει νὰ διδαχθεῖ πολλὰ ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἀθηναϊκὴ δημοκρατία, ποὺ λειτούργησε ἄριστα στὴν ἐποχὴ τοῦ Περικλῆ καὶ ἦταν ἓνα τέλειο πολίτευμα. Γι' αὐτὸ πολλοὶ νομικοὶ, κοινωνιολόγοι καὶ ἱστορικοὶ μελετοῦν καὶ ἀναλύουν τὸ πολίτευμα τῆς ἀρχαίας Ἀθήνας, τονίζουν τὶς ἀρετὲς καὶ τὶς ἀδυναμίες ποὺ εἶχε, προσπαθοῦν ὄχι μόνον νὰ τὸ ἀναπαραστήσουν, ἀλλὰ καὶ νὰ τὸ προβάλλουν ὡς πρότυπο δημοκρατικοῦ πολιτεύματος στὴ σύγχρονη ἐποχὴ. Ἀπὸ ὅλους τοὺς λαοὺς τοῦ κόσμου ἡ ἀρχαία ἀθηναϊκὴ δημοκρατία θεωρεῖται τὸ ὑπόδειγμα τῆς δημοκρατίας καὶ ἡ ἀρχαία Ἑλλάδα, ἡ Ἀθήνα κυρίως, θεωρεῖται ὡς ἡ μητέρα τῆς δημοκρατίας. Ἀξίζει λοιπὸν τὸν κόπο νὰ μελετήσουμε τὰ πλεονεκτήματα καὶ τὶς ἀρετὲς τοῦ ἀρχαίου ἀθηναϊκοῦ πολιτεύματος, γιὰ νὰ πάρουμε πολλὰ διδάγματα γιὰ τὸ παρὸν, γιὰ νὰ βελτιώ-

σουμε τη σημερινή πολιτική ζωή.

Μια άριστη εικόνα για τις αρετές και τὰ πλεονεκτήματα της αρχαίας αθηναϊκής δημοκρατίας μᾶς δίνει ὁ Θουκυδίδης στὸ Β΄ Βιβλίο τῆς Ἱστορίας του, ὅπου παρεμβάλλει τὸν ἐπιτάφιο λόγο, ποῦ ἐξεφώνησε ὁ Περικλῆς τὸ 430 π.Χ., στὴν τελετὴ τῆς ταφῆς τῶν νεκρῶν τοῦ πρώτου ἔτους τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου (Β΄ 34 - 46). Οἱ ἐπιτάφιοι λόγοι εἶχαν ὡς κύριο σκοπὸ τὴν ἐξύμνηση τῶν νεκρῶν τοῦ πολέμου, αὐτῶν ποῦ θυσιάσαν τὴ ζωὴ τους γιὰ τὴν πατρίδα. Αὐτὸ κάνει καὶ ὁ Περικλῆς στὸν ἐπιτάφιο λόγο του. Ἐξυμνεῖ τοὺς νεκροὺς τοῦ πολέμου μὲ λίγες ἐπιγραμματικὲς καὶ περιεκτικὲς φράσεις. Ἄλλὰ τὸ κύριο μέρος τοῦ λόγου τὸ ἀφιερώνει στὴν περιγραφή τῶν ἀρετῶν τῆς αθηναϊκῆς δημοκρατίας, τὴν ὁποία ἐξυμνεῖ ὡς τὸ ἄριστο πολίτευμα. Αὐτὸ τὸ κάνει γιὰ νὰ δείξει ὅτι οἱ Πεσόντες στὸν πόλεμο θυσιάσαν τὴ ζωὴ τους γιὰ μεγάλη ἰδανικὰ, γιὰ τὴν πατρίδα καὶ τὴ δημοκρατία. Γιαυτὸ καὶ οἱ ἐπιζῶντες πρέπει νὰ ἀγωνίζονται μὲ τὸν ἴδιο ζῆλο γιὰ νὰ υπερασπίσουν τὴν πόλη τους, ἢ ὁποία τοὺς παρέχει τόσα ὑλικά καὶ πνευματικὰ ἀγαθὰ. Ὅπως λέει χαρακτηριστικὰ στὸ τέλος τῆς παραγράφου 41: «Περὶ τοιαύτης οὖν πόλεως οἶδε τε γενναίως δικαιοῦντες μὴ ἀφαιρεθῆναι αὐτὴν μαχόμενοι ἐτελεύτησαν, καὶ τῶν λειπομένων πάντα τινὰ εἰκὸς ἐθέλει ὑπὲρ αὐτῆς ἀμύνειν». Δηλαδή: Γιὰ μιὰ τέτοια πόλη, μὲ ἓνα τόσο τέλει πολίτευμα, ἀγωνίσθηκαν γενναῖα καὶ ἔπασαν στὴ μάχη αὐτοὶ οἱ νεκροί, γιατί θεωροῦσαν αὐτὸ ἀπόλυτο δικαίωμά τους νὰ μὴ χάσουν τὴν πόλη τους, νὰ μὴ στερηθοῦν τὰ ἀγαθὰ, ποῦ παρέχει ἡ δημοκρατία. Γιαυτὸ καὶ καθέννας ἀπὸ τοὺς ἐπιζῶντες εἶναι εὐλογο νὰ θέλει νὰ ἀγωνίζεται γιὰ τὴν πατρίδα μὲ τὸν ἴδιο ζῆλο μὲ αὐτοὺς. (Παράφραση τοῦ ἐδαφίου).

Ὁ λόγος τοῦ Περικλῆ ἀνήκει στὸ ρητορικὸ εἶδος τῶν ἐπιταφίων, ἀλλὰ ἔχει μιὰ ἰδιοτυπία. Ὁ ὁμιλητὴς περιορίσει πολὺ τὰ ἄλλα μέρη τοῦ λόγου καὶ ἐπεκτάθηκε περισσότερο στὴν ἔξαρση τῶν ἀρετῶν τῆς πόλεως καὶ τῶν πλεονεκτημάτων τῆς δημοκρατίας, γιὰ νὰ ἐμψυχώσει τοὺς συγχρόνους του, νὰ τοὺς ἐνισχύσει στὸν ἀγῶνα γιὰ τὴν ἄμυνα τῆς πόλεως. Καὶ μὲ τὴ ρητορικὴ δεινότητα, ποῦ τὸν διέκρινε κατόρθωσε ὄχι μόνον νὰ μᾶς δώσει ἓνα ἄριστο δείγμα ρητορικοῦ λόγου, ἀλλὰ νὰ πλέξει καὶ ἓνα ὑπέροχο ἐγκώμιο τῆς αθηναϊκῆς δημοκρατίας.

Οἱ ἐπιτάφιοι λόγοι, στὴν ἀρχαιότητα εἶχαν μιὰ ὀρισμένη δομὴ, ποῦ εἶχε καθιερωθεῖ μὲ τὴν παράδοση. Ὅπως γράφει ὁ Ἀλεξανδρινὸς φιλόλογος Διονύσιος ὁ Ἀλικαρνασσέας (1ος π.Χ. αἰ.) οἱ ἐπιτάφιοι πρέπει νὰ περιλαμβάνουν τὰ ἑξῆς μέρη: 1. Προοίμιο, δηλαδή πρόλογο ὅπου ὁ ρήτορας, θὰ προσπαθήσει νὰ προσελκύσει τὸ διαφέρον τῶν ἀκροατῶν. 2. Ἐπαινο τῆς πόλεως, δηλαδή τῶν προγόνων, τῶν πατέρων καὶ τῶν συγχρόνων. 3. Ἐπαινο τοῦ πολιτεύματος καὶ τοῦ τρόπου ζωῆς τῶν πολιτῶν καὶ κυρίως τῶν ἀρετῶν τῶν Πεσόντων καὶ τῆς ἀξίας τῆς θυσίας τους. 4. Παρηγορητικὲς συμβουλὲς στοὺς συγγενεῖς τῶν Πεσόντων. 5. Επίλογο μὲ ἀνακεφαλαίωση καὶ τελικὲς προτροπὲς στοὺς ἐπιζῶντες, γιὰ νὰ μιμηθοῦν τὶς ἀρετὲς τῶν ἡρώων τοῦ πολέμου.

Ὅλοι σχεδὸν οἱ ρήτορες ἀφιέρωναν μεγάλο μέρος τοῦ λόγου τους στὸν ἔπαινο τῶν προγόνων καὶ τῆς πόλεως, γιὰ νὰ δείξουν ὅτι οἱ Πεσόντες ἔπασαν ὄχι γιὰ οἰκονομικὰ συμφέροντα ἢ γιὰ ἄλλους εὐτελεῖς λόγους, ἀλλὰ γιὰ νὰ υπερασπίσουν τὰ ἱερά καὶ τὰ ὅσια, νὰ φανοῦν ἀντάξιοι τῶν προγόνων τους. Ὁ Περικλῆς ὅμως περιορίσει σὲ λίγες λέξεις τὸν ἔπαινο τῶν προγόνων, χωρὶς νὰ ἀναφέρει γενεαλογίες κ.λ.π. γιὰ τοὺς προγόνους: «Τὴν γὰρ χώραν οἱ αὐτοὶ αἰεὶ οἰκοῦντες διαδοχῆ τῶν

ἐπιγιγνομένων, ἐλευθέραν δι' ἀρετὴν παρέδωσαν». Δηλαδή, οἱ πρόγονοί μας κατοικοῦσαν αὐτὸν τὸν τόπο ἀπὸ τὰ παλιὰ χρόνια συνεχῶς, οἱ ἴδιοι μὲ τὴ διαδοχὴ τῶν γενεῶν, δὲν ἦλθαν ἀπὸ ἄλλου. Καὶ χάρις στὴν ἀνδρεία καὶ τὴν ἄλλη ἀρετὴ τους κατόρθωσαν νὰ διατηρήσουν τὴν ἐλευθερία αὐτῆς τῆς πόλεως καὶ νὰ τὴν παραδώσουν σὲ μᾶς ἐλεύθερη. Στὶς φράσεις αὐτὲς ὁ Περικλῆς συνοψίζει ὅλους τοὺς ἀγῶνες τῶν προγόνων γιὰ τὴν ἐλευθερία τῆς πόλεως καὶ μάλιστα τοὺς ἑνδοξοὺς ἀγῶνες τοὺς κατὰ τῶν Περσῶν (492 - 479 π.Χ.). Ὁ Περικλῆς ὅμως ἀφιερώνει τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ λόγου του στὸν ἔπαινο τῆς πολιτείας, δηλαδή τοῦ ἀθηναϊκοῦ πολιτεύματος. Κύριος σκοπὸς του ἦταν ἡ ἐξύμνηση τοῦ μεγαλείου καὶ τῶν ἀρετῶν τῆς ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας, γιὰ νὰ δείξει, ὅπως λέει σὲ ἓνα μέρος τοῦ λόγου του, ὅτι δὲν πολεμοῦν γιὰ τὰ ἴδια ἰδανικὰ οἱ Ἀθηναῖοι μὲ τοὺς ἀντιπάλους τους, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι πολεμοῦν γιὰ τὰ μεγάλα ἰδανικὰ τῆς δημοκρατίας καὶ τῆς ἐλευθερίας. Στὸ τέλος εἶπε μερικὰ περιεκτικὰ λόγια, γιὰ νὰ τιμήσει τοὺς νεκροὺς, καθὼς καὶ λίγα παρηγορητικὰ λόγια πρὸς τοὺς συγγενεῖς τους, ὅπως ἐπιβάλλουν οἱ ἐπιτάφιοι λόγοι.

Ὁ Ἐπιτάφιος τοῦ Περικλῆ εἶναι ἓνα ἀριστοῦργημα ρητορικοῦ λόγου. Ἀξίζει

νὰ τὸν μελετήσουμε ὄχι μόνον, γιὰ νὰ γνωρίσουμε τὴ ρητορικὴ δεινότητα τοῦ Περικλῆ καὶ τὶς ιδεὲς του, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ ἐμβαθύνουμε στὸ πνεῦμα καὶ στὶς ἀρετὲς τῆς ἀρχαίας ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας. Γιατὶ ὁ Περικλῆς δὲν μᾶς περιγράφει ἀπλῶς τὸ πολίτευμα, τοὺς θεσμοὺς καὶ τὸν τρόπο τῆς λειτουργίας τους. Μᾶς δίνει κυρίως τὸ πνεῦμα ποὺ διέπει τὴ ζωὴ καὶ τοὺς θεσμοὺς, τὰ βασικὰ χαρακτηριστικὰ καὶ τὴν οὐσία τῆς ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας. Ὁ λόγος του ὅμως δὲν εἶναι αὐτούσιος, γιατί τὸν ἔχει διασκευάσει ὁ Θουκυδίδης μὲ δικό του τρόπο. Ἐπομένως ὁ λόγος αὐτὸς ἀπηχεῖ καὶ τὶς ιδεὲς τοῦ μεγάλου ἱστορικοῦ Θουκυδίδη. Τὸ ὕφος τοῦ λόγου ἔχει προσαρμοσθεῖ στὸ λεκτικὸ τοῦ Θουκυδίδη, ὁ ὁποῖος φαίνεται ὅτι εἶχε κρατήσει σημειώσεις ἀπὸ τὸ λόγο αὐτόν, ὅταν ἐκφωνήθηκε. Καὶ ὅταν ἔγραψε τὴν Ἱστορία του, τὸν διασκεύασε ἀνάλογα, χωρὶς νὰ τὸν παραποιήσει, χωρὶς νὰ ξεφύγει ἀπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ λόγου τοῦ μεγάλου ἀθηναίου πολιτικοῦ. Ὁ Θουκυδίδης καὶ ὁ Περικλῆς βάζουν τὴ σφραγίδα τους στὸ λόγο αὐτὸ καὶ μᾶς δίνουν μιὰ ἰδανικὴ εἰκόνα τῆς ἀρχαίας ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας. Συνάμα τονίζουν τὰ βαθύτερα αἷτια τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου, ποὺ ἦταν κατὰ βάθος σύγκρουση δύο πολιτευμάτων, τῆς ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας καὶ τῆς σπαρτιατικῆς ὀλιγαρχίας.

Β. ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΠΟΥΛΟΣ

ΧΟΜΠΥ

Πῶς μοῦ ξέφυγε καὶ τὸ ἔγραψα; Ἐγώ, πού εἶμαι (καλῶς ἢ κακῶς) ἐναντίον τῆς χρησιμοποίησεως ξένων λέξεων στὴ γλωσσά μας. Ἀλλὰ καὶ πῶς νὰ ἀποδώσω τὴν ἀγγλικὴ λέξι, πού ἔχει πιά πολιτογραφηθῆ στὰ ἑλληνικά; Ἡ ἑλληνικὴ ἀπόδοσις: ἐρασιτεχνικὴ ἀπασχόλησις, πάρεργο, δὲν νομίζω ὅτι ἀποδίδει πλήρως τὸ νόημα τῆς στὰ ἀγγλικά. Σὲ κάποιον ἀγγλικὸ λεξικὸ διαβάζω: ἀγαπημένο πρᾶγμα ἢ ἀπασχόλησις πού δὲν εἶναι ἡ κύρια δουλειὰ κάποιου.

Ἀλλὰ ἄς ἔρθουμε στὸ θέμα μας. Ἐπειδὴ ἔχω κι' ἐγὼ τὰ χόμπυ μου (ὄχι χόμπις), ἔχω σκεφθῆ πολλὰς φορές: Ὁ ἐλεύθερος χρόνος μας, οὕτως ἢ ἄλλως, εἶναι περιορισμένος. Ἀξίζει νὰ τὸν διαθέτουμε γιὰ πράγματα πού δὲν ἔχουν, ἴσως, γενικώτερη ἀξία; Δὲν θὰ ἦταν καλλίτερα, νὰ τὸν χρησιμοποιοῦμε γιὰ κάτι πιὸ ὠφέλιμο; Μιὰ ἐπίσκεψι σ' ἕναν ἄρρωστο ἢ σ' ἕναν ἠλικιωμένο ἢ μοναχικὸ ἄνθρωπο, πού σπᾶν τὰ χτυποῦν τὴν πόρτα; Ἡ σὲ μιὰν ἄλλη ἐκδήλωσι χριστιανικῆς ἀγάπης πού τόσο λείπει στὶς ἡμέρες μας;

Ὁμολογῶ ὅτι μὲ τὰ ἐρωτήματα αὐτὰ ἔχω στριμώξει συχνὰ τὸν ἑαυτό μου. Σκέφτομαι: αὐτὸ πού κάνω δὲν εἶναι ἐγωϊστικὸ; Ἡ ἀπάντησις δὲν εἶναι εὐκόλῃ. Σὲ κάθε λόγῳ ὑπάρχει καὶ ὁ ἀντίλογος. Σὲ κάθε κατηγορούμενο ὑπάρχει καὶ ἕνας συνήγορος. Καὶ συχνὰ σὲ φέρνουν σὲ δύσκολη θέσι. Λέει λοιπὸν ὁ ἀντίλογος καὶ συμπληρῶνει ὁ συνήγορος: «Καὶ γιατί, παρακαλῶ, νὰ μὴν ἔχης χόμπυ; Ὅλοι οἱ ἄν-

θρωποὶ ἔχουν δικαίωμα νὰ ξεκουράζωνται ἀπὸ τὴ δουλειά τους. Ἄλλος πηγαίνει στὸ θέατρο, σὲ μιὰ συναυλία. Ἄλλος κάνει ἕνα περίπατο. Ἐσὺ λοιπὸν (μοῦ λέει ὁ συνήγορός μου) δὲν ἔχεις δικαίωμα νὰ διαθέτῃς λίγο χρόνο σὲ κάτι πού σ' εὐχαριστεῖ; Καὶ μάλιστα (αὐτὸ θὰ πῆ συνήγορος, νὰ προλαμβάνῃ τὶς τυχόν ἀντιρρήσεις), ὅταν γι' αὐτὸ τὸ κάτι δὲν ξοδεύεις οὔτε κἂν τὸ ἀντίτιμο ἐνὸς πακέτου τσιγάρων τὴν ἡμέρα ἢ τὴν ἐβδομάδα, μιὰ καὶ δὲν ἔχεις ἀποκτήσει τὴν βλαβερὴ (παρὰ λίγο νὰ πῶ τὴν χαρτὴ) συνήθεια τοῦ καπνίσματος;

Χεῖμαρρος ὁ συνήγορος. Καὶ θὰ μὲ ἔπειθε, ἐὰν δὲν εἶχα τὴν κακὴ συνήθεια νὰ μὴ δέχωμαι εὐκόλα ἐλαφρυντικὰ τῶν πράξεών μου, γιὰ τὴν χρησιμότητα ἢ τὴν ἀξία τῶν ὁποίων ἀμφιβάλλω. Τολμῶ, λοιπὸν, νὰ τοῦ ἀντεῖπω: «Ἐχεις δίκιο. Ὅλα αὐτὰ εἶναι δικαίωμα. Ἀλλὰ τὸ νὰ χρησιμοποιῆς τὸν διαθέσιμο χρόνο σου γιὰ ἔργα ἀγάπης, εἶναι ὑποχρέωσις. Ἕνας ἄνθρωπος, λοιπὸν, πού ἔχει συναίσθησι τῶν εὐθυνῶν του, πού θὰ ρίξῃ τὸ βάρος: στὰ δικαιώματά του ἢ στὶς ὑποχρεώσεις του»; Καὶ ὁ συνήγορός μου, παίρνοντας ὄπλα αὐτὴ τὴν φορὰ ἀπὸ τὸ χριστιανικὸ ὄπλοστάσιο, μὲ ἀποστομώνει: «Καὶ ταῦτα ποιῆσαι κάκεῖνα μὴ ἀφιέναι».

Ἀπομένει σὲ μᾶς (σὲ μένα ἀσφαλῶς καὶ σὲ σένα ἴσως, ἀναγνώστη μου) νὰ βροῦμε τὴν ἰσορροπία.

ΠΑΝΟΡΜΙΤΗΣ

ΣΧΟΛΙΑ

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΘΕΜΕΛΙΩΣΗ ΤΗΣ ΕΝΩΜΕΝΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

Ἡ Εὐρωπαϊκὴ Ἔνωση, ὡς γνωστὸν εἶναι ἓνας ὑπερεθνικὸς ὀργανισμὸς μὲ βασικοὺς στόχους τὴν οἰκονομικὴ ὀλοκλήρωση καὶ τὴν πολιτικὴ συνεργασία τῶν μελῶν αὐτῆς. Ἀποτελεῖ τὸ διάδοχο σχῆμα τῶν Εὐρωπαϊκῶν Κοινοτήτων, ἡ ἱστορία τῶν ὁποίων ξεκινᾷ μὲ τὴν ἴδρυση τῆς Εὐρωπαϊκῆς Κοινότητος Ἐνθρακα καὶ Χάλυβα τὸ ἔτος 1950. Ἡ Εὐρώπη, ἡ ὁποία συγκλονίσθηκε τὸ πρῶτο ἡμῖσι τοῦ 20^{ου} αἰῶνα ἀπὸ δύο παγκόσμιους πολέμους, ἡ ἀφορμὴ τῶν ὁποίων ἦταν οἱ διαφορὲς μεταξὺ τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν, ξεκίνησε λίγα ἔτη μετὰ τὸ πέρασ τοῦ δευτέρου παγκοσμίου πολέμου μία σταδιακὴ πορεία πρὸς τὴν ἐνοποίηση μὲ πρῶτους ὀραματιστὲς τὸν *R. Schuman* καὶ τοῦ *Jean Monnet*, ἀνθρώπους ἐμπνεόμενους ἀπὸ τὴν χριστιανικὴ πίστη. Καὶ ἡ πορεία αὐτὴ ἔχει δύο κατευθύνσεις, τὴν διεύρυνσὴ τῆς μὲ τὴν ἔνταξη καὶ νέων μελῶν κρατῶν καὶ τὴν ἐπέκταση εὐρυτέρων θεσμικῶν δικαιοδοσιῶν τῆς Ε. Ε. στὶς ἑσπερὲς μέλη τῆς.

Εἶναι ἐπίσης γνωστὸν, ὅτι τὸ εὐρωπαϊκὸ πνεῦμα ἔχει τὶς ρίζες του στὴν ἀρχαία ἑλληνορωμαϊκὴ παράδοση καὶ τὸν Χριστιανισμό. Τὸ τελευταῖο παραθεωρεῖται πρόσφατα ἀπὸ ὀρισμένους κύκλους τεχνοκρατῶν τῆς Ε.Ε., οἱ ὁποῖοι προσανατολίζονται στοὺς οἰκονομικοὺς καὶ πολιτικοὺς στόχους αὐτῆς, ὑποτιμώντας τὴν ἀνάγκη τῆς πνευματικῆς θεμελιώσεως τοῦ ὑπερεθνικοῦ αὐτοῦ ὀργανισμοῦ.

Ὁ Ἀνθρωπιστικὸς Σύνδεσμος Ἀθηνῶν ἐξέδωσε (Μαῖος 2006 - Ἐκδ. οἶκος

Ἐν πλῶ) ἓνα βιβλίον μὲ τὸν τίτλον «Τὰ θεμέλια τῆς Εὐρώπης», στὸ ὁποῖο περιέχονται 33 μαρτυρίαι φιλοσόφων, φυσικῶν, ἰατρῶν, συγγραφέων, ποιητῶν καλλιτεχνῶν καὶ πολιτικῶν, οἱ γινώμες τῶν ὁποίων συγκλίνουν στὴν ἀναγκαιότητα τῆς πίστεως στὴν ἐποχὴ μας καὶ τὴν θεμελιώδη σημασία τῆς Χριστιανικῆς Πίστεως γιὰ τὶς κοινωνίες μας καὶ τὸν πολιτισμό. Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν εἶναι γνωστοὶ στὸ ἀναγνωστικὸ κοινὸ τῶν «Ἀκτινῶν» ἀπὸ παλαιότερες ἐποχές.

Σημαντικὰ εἶναι τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ *Cyril Joad*. Γνωστὸς πρὸ τοῦ πολέμου στοὺς πνευματικοὺς κύκλους τοῦ Λονδίνου ὡς ἀγνωστικιστῆς ἢ μάλλον ἄθεος, γράφει στὸ βιβλίον του «ἡ ἀνακάλυψη τῆς Πίστεως»: «Τρεῖς εἶναι κυρίως οἱ λόγοι γιὰ τοὺς ὁποίους ἡ πίστη δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι παράλογη. Πρῶτον, διότι ἡ ἱστορία τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ κυρίως ἡ διάδοσις του θὰ ἦταν κάτι τὸ ἀνεξήγητο, ἐὰν ἡ χριστιανικὴ διδασκαλία δὲν εἶχε ὑπερφυσικὴ καταγωγή. Δεύτερον, διότι ἡ χριστιανικὴ διδασκαλία εἶναι αὐτὴ ποὺ ἐπιδρᾷ περισσότερο στὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ. Εἶναι μία διδασκαλία, τὴν ὁποία μπορεῖ νὰ ζήσει ὁ ἄνθρωπος. Καὶ τρίτον διότι ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι ἡ κοσμοθεωρία ἐκείνη, ἡ ὁποία ἀντίθετα ἀπὸ κάθε ἄλλη ὅταν ἐφαρμοσθεῖ στὴ ζωὴ φέρνει ἀποτελέσματα. Καὶ εἶναι ἀναρίθμητοι οἱ ἄνθρωποι γιὰ τοὺς ὁποίους ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ χριστιανισμοῦ ἀποτελεῖ τὴν πιὸ τραγὴ καὶ λογικὴ ἀπόδειξη τῆς ἀλήθειας του».

Οἱ διαπιστώσεις αὐτὲς εἶναι θεμελιακές, καὶ γινώμεις ἀπὸ αὐτὲς κινουῦνται καὶ οἱ γινώμεις τῶν ὑπολοίπων πνευματικῶν ἀν-

θρώπων που περιέχονται στο βιβλίο αυτό, δηλαδή η αναγκαιότητα της πίστωσης για την ευδοκίμηση του πειράματος της Ένωμένης Ευρώπης και η ρεαλιστική έξ αυτης δυνατότητα για την επιτυχία αυτού.

Το γεγονός ότι άνδρες της πολιτικής πράξεως, πρωταγωνιστές στην θεμελίωση της Ε. Ε. όπως ο *K. Adenauer*, ο στρατηγός *Charles de Gaulle*, ο *Hammarskjold*, από τους πρώτους γενικούς γραμματείς του Ο. Η. Ε., υπήρξαν και άνθρωποι πίστωσης, αποτέλεσε έγγηση για την επιτυχία του θεσμού της Ε.Ε., έφ' όσον θα έτηρουντο οι βασικές πνευματικές προϋποθέσεις.

«Έχω πεισθεί πλέον ότι στο έξης τα έθνη πρέπει να κυβερνώνται από τις θείες αρχές, ειδάλλως θα βαδίσουν προς τον άφρασημό. Ο Χριστιανισμός αποτελεί την ανεκτίμητη κληρονομία, την γονιμώτατη παράδοση για τα έθνη», γράφει ο καγ-γελάριος *Adenauer*.

“Ας εύχηθούμε τούτο: Αυτά να μη είν-ναι κενός λόγος, αλλά να βρουν και σή-μερα απήχηση στους ήγέτες και στους πολίτες των μελών, κρατών της Ε. Ε.

ΜΕΤΡΑ ΣΤΗΡΙΞΕΩΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Στή στήλη «έπι των γεγονότων» του φύλλου 25.5.06 του όρθοδοξου περιοδικού «ΖΩΗ», γίνεται λόγος για τα άποφασισθέντα από τη νέα κυβέρνηση της Γερμανίας, με τη συμφωνία όλων των πολιτικών κομμάτων, μέτρα για την στήριξη της οικογένειας προς αντιμετώπιση του όξυτάτου δημογραφικού προβλήματος, τó όποιο άπειλεί την γηρασμένη ήπειρο.

Η Ένωση Πολυτέκνων στη χώρα μας, θεωρεί σε σχετικό δημοσίευμά της, ως ανεπαρκή τα αντίστοιχα μέτρα τα όποια λαμβάνει η ελληνική κυβέρνηση για τó υπάρχον για τη χώρα μας πρόβλημα.

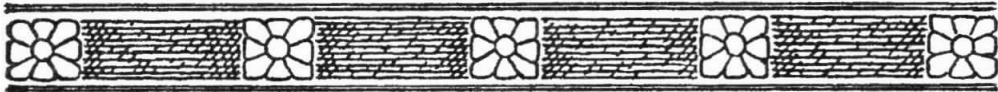
Δέν υπάρχει άμφιβολία ότι ύφιστάται σειρά ποικίλων άναγκών, οι όποιες για την αντιμετώπισή των άπαιτούν την έγκριση σημαντικών κονδυλίων από τον κρατικό προϋπολογισμό όπως η έθνική άμυνα, η ύγεια, η παιδεία, τα δημόσια έργα και άλλα, που άπορροφούν τó σημαντικότερο ποσοστό αυτού, με συνέπεια τó έναπομένο ύπόλοιπο να μη έπαρκει για την λήψη ίκανοποιητικών οικονομικών μέτρων για την στήριξη της πολύτεκνης ελληνικής οικογένειας.

Οι βραχυπρόθεσμες άνάγκες και η ίκανοποίηση αυτών προσελκύουν τó άμεσον ένδιαφέρον των κυβερνόντων, παραθεωρούντων τις άπώτερες στο μέλλον συνέπειες του δημογραφικού προβλήματος.

Βεβαίως η οικονομική ένίσχυση της οικογένειας για την άπόκτηση περισσοτέρων παιδιών είναι η μία πλευρά του όλου προβλήματος. Υπάρχουν και άλλες πλευρές, όπως η εύρεία επαγγελματική άπασχόληση των νέων γυναικών και η επικούρεια αντίληψη για τη ζωή, η όποια επικρατεί σε μεγάλα στρώματα της ελληνικής κοινωνίας, που αποτελούν και αυτά παράλληλα και έπιπρόσθετα αίτια για την έμφανιζόμενη ύπογεννητικότητα.

Η άρση των αιτίων είναι κοινωνικό πνευματικό πρόβλημα, για τó όποιο η χριστιανική διαπαιδαγώγηση των νέων ανθρώπων θα έχε τον πρώτο λόγο.

ΒΑΣ. Κ. ΣΤΑΘΑΚΗΣ

ΜΑΤΙΕΣ ΣΤΗΝ ΑΝΩΤΑΤΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Τò Πανεπιστήμιο ήταν, ανέκαθεν, ó χώρος αντίπαραθέσεων και πολιτικῶν και ιδεολογικῶν συγκρούσεων. Οί ἀρχαῖες ομάδες φοιτητῶν, πρωτοστατοῦσαν πάντοτε, σὲ ἐπεισόδια «κέναντια στοῦ κατεστημένου» και σὲ κάθε ἀλλαγὴ πού προγραμματιζόταν ἀπὸ τὴν πολιτεία.

Τὶς ἡμέρες αὐτὲς βρισκόμαστε μέσα σὲ μία μεγάλη ἀναταραχὴ, μὲ συλλαλητήρια, ἀπεργίες και καταλήψεις τῶν Πανεπιστημίων και μὲ θλιβερὰ ἐπεισόδια στοῦ κέντρο τῶν Ἀθηνῶν και τῆς Θεσσαλονίκης. Ὅμως, αὐτὴ τὴ φορὰ, ἡ ὄλη κατάσταση εἶναι ἀδικαιολόγητη. Μία μειοψηφία ἀπὸ τὸ διδακτικὸ προσωπικὸ τῶν ΑΕΙ, ξεκίνησε τὶς ἔντονες αὐτὲς ἀγωνιστικὲς κινητοποιήσεις μὲ στόχο, νὰ μὴ ἐφαρμοσθοῦν τὰ ὅσα ἔχουν ἀποφασισθεῖ, μετὰ ἀπὸ πολὺμηνη σοβαρὴ μελέτη και ἀντιπροσωπευτικὸ διάλογο μὲ τοὺς ἀρμόδιους φορεῖς, γιὰ τὴν ἀναδιάρθρωση και ποιοτικὴ ἀναβάθμιση τῆς τριτοβάθμιας ἐκπαίδευσης, ὥστε νὰ προσαρμοσθεῖ στὰ Εὐρωπαϊκὰ πρότυπα. Συνοδοιποροῦντες εἶναι και οἱ φοιτητὲς οἱ ὁποῖοι ἀνήκουν σὲ διάφορες ὀργανώσεις ἀριστερῶν πεποιθήσεων. Εἶναι δηλαδὴ, ὄλοι αὐτοὶ οἱ ὁποῖοι θέλουν, ἂν και μειοψηφία, νὰ ἐπιβάλλουν τὶς θέσεις τους, μὲ κάθε τρόπο και μὲ κάθε μέσο, στὰ πανεπιστημιακὰ δρώμενα.

Ἡ ἀπεργία διαρκείας και οἱ καταλήψεις τῶν Πανεπιστημίων ἀπὸ τὶς πιὸ πάνω ἀναφερόμενες μειοψηφίες διδασκόντων και φοιτητῶν, δείχνουν ἀκριβῶς τὸ μέγεθος τῆς ἀναρχίας και τῆς σκόπιμης καταρρακώσεως τοῦ κύρους τῶν Πανεπιστημίων μας, σὲ μιὰ χρονικὴ στιγμή πού ἐπιχειρεῖται μία σοβαρὴ ἀναβάθμιση τῆς Παιδείας στὸν τόπο μας.

Ἔχουμε δὲ φθάσει στοῦ σημείου πού ὁ παραλογισμὸς ὀρισμένων συνδικαλιστῶν ἀπὸ τὸν ἐκπαιδευτικὸ χῶρο νὰ ἔχει ξεπεράσει κάθε ὄριο. Φέτος πού, ἐπὶ τέλους, ἐφαρμόσθηκε στὶς πανελλήνιες ἐξετάσεις, ὡς βάση, στὴ γενικὴ βαθμολογία, τὸ 10, διαμαρτύρονται, οἱ συνδικαλιστὲς αὐτοὶ, διότι φοβοῦνται ὅτι θὰ μείνουν ἐκτὸς Πανεπιστημίων, πολλὲς χιλιάδες ὑποψηφίων. Δηλαδὴ, θὰ ἤθελαν, νὰ περνοῦν στοῦ Πανεπιστημίου και ὄλοι οἱ ἀγράμματοι, και ἀπαίδευτοι ὑποψήφιοι, ἔστω και μὲ τὴ μονάδα(!) ὡς γενικὴ βαθμολογία, γιὰ νὰ συνεχίζεται ὁ κατήφορος τοῦ Πανεπιστημιακοῦ κύρους;

Τὶ νὰ σκεφθεῖ κανεὶς ὅταν, διαπιστώνει ὅτι ὑπάρχουν ὀργανωμένες ὀμάδες ἐλλήνων, πού ἔχουν ὡς μοναδικὸ σκοπὸ, νὰ ἀγωνίζονται γιὰ τὴν καταρράκωση και καταστροφή κάθε ιδανικοῦ και κάθε ἀξίας πνευματικῆς στὸν τόπο μας. Καί, βεβαίως, ἡ Παιδεία εἶναι ὁ πρωτεύων στόχος τους. Σύμμαχος στὶς ἐπιδιώξεις τους αὐτὲς, εἶναι και μία μερίδα τῶν ΜΜΕ, ἡ ὁποία παραπληροφορεῖ τὸ κοινὸ. Ἔτσι, ἀκούει ὁ πολὺς κόσμος, πού δὲν ἔχει ἴδιαν ἀντίληψη, τῶν θεμάτων αὐτῶν τῆς Παιδείας, ὅτι οἱ καθηγητὲς τῶν Πανεπιστημίων, ἀπεργοῦν, κατεβαίνουν σὲ συλλαλητήρια, διαμαρτύρονται, γιὰ τὴν πιθανὴ ἴδρυση ἰδιωτικῶν Πανεπιστημίων, γιὰ τὴν ἀξιολόγηση, γιὰ τὰ μέτρα πού προτείνονται γιὰ τοὺς αἰώνιους φοιτητὲς, γιὰ τὸ Πανεπιστημιακὸ ἄσυλο κ.λ.π. και δὲν γνωρίζουν ὅτι, αὐτοὶ εἶναι μία μειοψηφία ἔναντι τοῦ συνόλου τῶν καθηγητῶν τῶν Πανεπιστημίων μας.

Οἱ καθηγητὲς οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦν τὴν πλειοψηφία, ἀντιτίθενται σὲ τέτοιου εἶδους κινητοποιήσεις, ἐπιτελοῦν τὸ καθήκον τους

ἀπέναντι στην ἐπιστήμη τους, δὲν κατεβαίνουν ποτὲ στοὺς δρόμους σὲ συλλαλητήρια καὶ δὲν ἀπεργοῦν. Δὲν εἶναι συνδικαλισμένοι εἶναι πιστοὶ στὰ καθηγητικὰ καθήκοντά τους, γι' αὐτὸ ἔχουν τὸν σεβασμὸ καὶ τὴν ὑπόληψη, ἀπὸ τοὺς φοιτητές τους, ἀπὸ τοὺς συναδέλφους τους καὶ ἀπὸ τὴν κοινωνία. Εἶναι αὐτοὶ ποὺ κρατοῦν ἓνα ἐπίπεδο ἐπιστημονικὸ, ὑψηλῆς στάθμης στὰ Πανεπιστήμια καὶ εἶναι αὐτοὶ ποὺ παρουσιάζουν τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐρευνῶν τους στὰ διεθνῆ ἐπιστημονικὰ συνέδρια καὶ ἔχουν τὴν ἀναγνώριση τῶν ξένων συναδέλφων τους. Εἶναι, αὐτοί, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα ἀναφέρονται στὰ καλύτερα διεθνῆ ἐπιστημονικὰ περιοδικά. Αὐτοὶ εἶναι ἡ ἐλπίδα γιὰ τὴν ποιτικὴ ἀναβάθμιση τῶν Πανεπιστημίων μας, ποὺ ἐπιχειρεῖται τὴν περίοδο αὐτὴ ἀπὸ τὴν Πολιτεία.

Εὐτυχῶς ποὺ ὑπάρχουν καὶ ὀρισμένα ΜΜΕ, τὰ ὁποῖα παρουσιάζουν τὴν πραγματικότητα καὶ ἀποκαλύπτουν τὸ ψεῦδος. Στὴν «ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ» τῆς 4/6/06, διαβάξει κανεὶς στὸ ἄρθρο τοῦ ἔγκριτου καὶ παλαιοῦ δημοσιογράφου Στάμου Ζούλα ὅτι «στὴ συνεδρίαση τοῦ ΕΜΠ, γιὰ τὴν ἀπόφαση ἀπεργίας μετεῖχαν 110 πανεπιστημιακοὶ σὲ σύνολο περίπου 650(!) καὶ στὴ συνεδρίαση τῆς Φυσικομαθηματικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν, 85 ἀπὸ τοὺς 450!». Παρ' ὅλα αὐτά, ἡ μειοψηφία προχωρεῖ στὴν ὅλη αὐτὴ θλιβερὴ κατάσταση, τὴν ὁποία ζοῦμε αὐτὲς τὶς ἡμέρες.

Καὶ ἡ κατάληψη τῶν Πανεπιστημίων ἀπὸ τοὺς φοιτητές; Ἐκεῖ εἶναι τὸ τραγελαφικὸ! Μία μικρὴ μερίδα φοιτητῶν, «φρουρεῖ» ἐπὶ 24ώρου βάσεως τὶς εἰσόδους τῶν κτιρίων καὶ ἀπαγορεύει(!) τὴν εἴσοδο σὲ καθηγητές καὶ φοιτητές. Μὲ ποιὸ δικαίωμα; Ἐδῶ δὲν ὑπάρχει ἀπάντηση. Βρισκόμαστε πάλι στὴν περιοχὴ τοῦ παραλόγου!

Ἔτσι ἀκυρώνονται οἱ ἐξετάσεις τῆς περιόδου τοῦ Ἰουνίου, καταστρέφονται πειραματικὲς ἐρευνητικὲς ἐργασίες, οἱ ὁποῖες βρίσκονται σὲ ἐξέλιξη, δὲν λειτουργοῦν οἱ διοικητικὲς ὑπηρεσίες καὶ ὅλο τὸ Πανεπιστήμιο εἶναι σὲ νεκρὸ σημεῖο.

Ἐὰν θὰ θέλαμε νὰ ἐρευνήσουμε τὰ αἷτια ὅλης αὐτῆς τῆς καταστάσεως στὴν Ἀνώτατὴ Ἑκπαίδευση, θὰ ἔπρεπε πρῶτα νὰ ἀνατρέξουμε στὴν κατάσταση ποὺ ἐπικρατεῖ στὶς δύο ἄλλες βαθμίδες ἐκπαίδευσης, στὴν Πρωτοβάθμια καὶ Δευτεροβάθμια. Ἡ ποιότητα καὶ τὸ ἐπίπεδο μορφώσεως τῶν μαθητῶν, στὶς βαθμίδες αὐτές, ἀντανაკλοῦν στὴ συνέχεια στὸ Πανεπιστήμιο. Μὲ λίγα λόγια, λοιπόν, ἡ Παιδεία χρειάζεται ἀναβάθμιση ἐκ θεμελίων, διότι ἔχει χαθεῖ πλέον κάθε πνευματικὴ ἰκμάδα στὸν περιβάλλοντα χῶρο τῆς Ἑκπαίδευσης, ἀνεξαρτήτως βαθμίδας.

Τελευταῖες πληροφορίες ἀναφέρουν ὅτι τὸ σχέδιο Νόμου γιὰ τὸ νέο Πλαίσιο Λειτουργίας τῶν ΑΕΙ, θὰ κατατεθεῖ πρὸς συζήτηση, στὴν ὀλομέλεια τῆς Βουλῆς τὸ φθινόπωρο. Ἐν τῷ μεταξύ, θὰ δοθεῖ, ἓνα προσχέδιο τοῦ Νόμου αὐτοῦ ἀπὸ τὸ Ὑπ. Παιδείας, σὲ ὅλους τοὺς ἐμπλεκόμενους φορεῖς καὶ βεβαίως στὴν Πανεπιστημιακὴ κοινότητα, πρὸς μελέτη, ὥστε νὰ κάνουν τὶς παρατηρήσεις τους, ὅσοι διαφωνοῦν σὲ ὀρισμένα θέματα, διατυπώνοντας τὶς προτάσεις τους.

Ἄς εὐχηθοῦμε, λοιπόν, νὰ ὑπάρξει σύνεση καὶ νὰ μὴν ἔχουμε ἓνα θερμὸ καλοκαίρι γιὰ τὴν Παιδεία, ἀπὸ τοὺς ἀντιδρώντες στὶς ἀλλαγές ποὺ προτείνονται ἀπὸ τὴν Κυβέρνηση γιὰ τὴν Ἀνώτατὴ Ἑκπαίδευση.

ΧΡΗΣΤΟΣ ΓΙΑΜΒΡΙΑΣ
Ὁμότιμος Καθηγητῆς Γεωπονικοῦ
Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

«Η ΣΤΗΛΗ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ»

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΜΟΥΣΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ

Γενικά

Θά ἦταν ἐνδιαφέρον, νομίζω, νὰ ἀσχοληθοῦμε γιὰ λίγο μὲ τὰ ἑλληνικὰ μουσικὰ ὄργανα. Μουσικὰ ὄργανα τῆς ἀρχαιότητος, τοῦ Βυζαντίου καὶ τὰ σύγχρονα.

Ἡ ἐπιστήμη ποὺ ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἀπαρίθμηση, τὴν περιγραφή, τὴν κατάταξη καὶ τὴν ἱστορία τῶν μουσικῶν ὀργάνων, ποὺ μεταχειρίσθηκαν οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ τὴν προϊστορία ὡς τὴν ἐποχὴ μας, περνώντας ἀπὸ τοὺς διάφορους πολιτισμούς, ποὺ κατὰ καιροὺς γνώρισαν οἱ λαοὶ στὰ διάφορα στάδια τῆς ἐξέλιξής τους, ὀνομάζεται Ὀργανολογία.

Μουσικὰ ὄργανα συναντοῦμε καὶ στοὺς πιὸ πρωτόγονους λαοὺς. Εἶναι ὄργανα ποὺ κατασκευάσθηκαν ἀπὸ ὕλες ποὺ οἱ ἄνθρωποι βρῖσκανε στὸ ἄμεσο περιβάλλον τους, λίθους, καλάμια, μπαμπού, σκληρὰ ξύλα, ἀποξηραμένα δέρματα κατσίκας, ὄνου, ἐλαφιοῦ, κ.λ.π. Τὰ δέρματα αὐτὰ τὰ τέντωναν πάνω σὲ κοῖλα ἀντικείμενα, σὲ τρόπο ποὺ νὰ δημιουργηθῆ ἓνα ἠγεῖο ἀπὸ ξύλο ἢ πηλὸ ἢ ἀπὸ διάφορα ὄστρακα (χελώνας, κογχυλιῶν, ὀστῶν ζώων, κ. ἄ.) ποὺ εἶχαν φυσικὴ ἠχητικὴ ἰσχύος. Τὰ ἔγχορδα μουσικὰ ὄργανα, ὅπως εἶναι οἱ διάφοροι τύποι τῆς ἀρπας, λύρας, κιθάρας, ὁ ἄνθρωπος τὰ ἐμπνεύσθηκε στὴν ἀρχέγονη μορφή τους ἀπὸ τὴ χορδὴ τοῦ τόξου του.

Τὰ μουσικὰ ὄργανα μὲ τὴ πάροδο τῶν ἐτῶν καὶ τὴν ἐξέλιξη τοῦ ἀνθρώπου, τόσο τὴν πολιτισμικὴ ὅσο καὶ τὴν τεχνολογικὴ, ἐξελίχθηκαν τόσο ὥστε λίγα μόνο ὄργανα ποὺ εἶναι σήμερα σὲ χρῆση στὴν Εὐρώπη εἶναι, μὲ τὴ σημερινή τους μορφή, παλαιότερα τοῦ 16^{ου} αἰώνα. Ἰδιαιτέρα κατὰ τοὺς

τελευταίους αἰῶνες ἐγιναν διάφορες τροποποιήσεις, τελειοποιήσεις τῆς τεχνικῆς κατεργασίας τοῦ ξύλου ἢ τῶν μετάλλων ἢ ἄλλες ἀλλαγές, ποὺ ἀπομάκρυναν τὰ ὄργανα αὐτὰ ἀπὸ τὴν ἀρχικὴ τους μορφή, ἂν καὶ οἱ βασικὲς τους ιδιότητες δὲν ἔχουν ἀλλάξει. Ἡ ἔλλειψη θετικῶν πηγῶν δυσχεραίνει τὴ μελέτη τῶν ἐξαφανισθέντων ὀργάνων καὶ γι' αὐτὸ ἡ περιγραφή τους, πρὸ παντὸς τῶν ὀργάνων τῆς ἀρχαιότητος, εἶναι πολὺ δύσκολη.

Ἡ σημασία τῆς ὀργανολογίας σὲ σχέση μὲ τὴ μουσικὴ δημιουργία εἶναι μεγάλη. Ὑπάρχει μιὰ στενὴ καὶ συνεχὴς σχέση μετὰ τοῦ καλλιτέχνη καὶ τοῦ τεχνίτη, τοῦ συνθέτη καὶ τοῦ ὀργανοποιῦ. Γιατὶ ἐδῶ τὸ ὄργανο εἶναι ποὺ δημιουργεῖ τὴ λειτουργία καὶ τὸ ὕλικὸ ποὺ προηγεῖται καὶ καθοδηγεῖ τὸ πνεῦμα. Ἔτσι κάθε ὄργανο ἐγινε αἰτία νὰ δημιουργηθοῦν ἔργα ποὺ γράφθηκαν εἰδικὰ γι' αὐτὸ.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες κατέτασσαν τὰ μουσικὰ ὄργανα σὲ τρία γένη: σὲ πνευστά, ἔγχορδα καὶ κρουστά. Ἡ κατάταξη αὐτὴ ἰσχύει ἐπίσημα μέχρι σήμερα.

Α. Μουσικὰ ὄργανα τῶν ἀρχαίων ἐλλήνων

Παραθέτομε πιὸ κάτω τὰ πιὸ γνωστὰ μουσικὰ ὄργανα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, μερικὰ ἀπὸ τὰ ὁποῖα συναντοῦμε εἴτε στὴν πρώτη τους μορφή εἴτε παραλλαγμένα, τόσο στὴ βυζαντινὴ καὶ μεταβυζαντινὴ ἐποχὴ, ὅσο καὶ στὴ σύγχρονη.

Οἱ Ἀρχαῖοι εἶχαν τριῶν ειδῶν μουσικὰ ὄργανα, ποὺ τὰ χρησιμοποιοῦμε μέχρι σήμερα: «έντατά, ἐμπνευστά καὶ κρουστά», δηλαδὴ ἔγχορδα, πνευστά καὶ κρουστά.

Ἐγχορδα ὄργανα:

– Ἡ *κιθάρα*, μὲ 12 ἢ 15 χορδές.

– Η *λύρα*, ή *άρπα του Αιόλου* και ή *ἀνακρεόντεια λύρα*, με 4, 7 και 8 χορδές. Ὁ Κλεωνίδης στο ἔργο του «Εἰσαγωγή ἀρμονική» ἀναφέρει λύρα ἐνδεκάχορδη.

– Η *θάραβιτος*, ὄργανο πού ἐμοιαζε με τή λύρα, στήν ἀρχή ἦταν τρίχορδη, με τὸν καιρὸ ἐξελίχθηκε σὲ πολύχορδη.

– Η *χέλυσ* ἦταν λύρα με ἡγεῖο ἀπὸ καύκαλο χελώνας.

– Η *μάγαδις* ἦταν ὄργανο πολύχορδο, εἶχε 20 χορδές, ἀπὸ τὶς ὁποῖες οἱ δέκα ἦταν κουρδισμένες στή διαπασῶν (τῆς ὀκτάβας) τῶν ἄλλων.

– Τὸ *ἐπιγώνιον* εἶχε 40 χορδές με 20 φθόγγους (νότες).

Τὰ δύο τελευταῖα ὄργανα μοιάζουν ἴσως με τὸ σύγχρονο κανονάκι, καθὼς και ή σαμβύκη.

– Η *πηκτίς*, ἐπίσης πολύχορδο ὄργανο, ἦταν ἴσως ὁμοιο πρὸς τὴν ἄρπα.

– Η *νάβλα*, εἶδος ψαλτηρίου ή κιθάρας, ἦταν ἐβραϊκῆς ή φοινικικῆς προελεύσεως.

– Οἱ *φόρμιγγες* ἦταν ὄργανα τύπου ἄρπας.

– Ὁ *φοῖνιξ* ἦταν εἶδος ἀρχαίας κιθάρας.

– Ὁ *κλεψιάνδρος* ή κλεψιάμβος ή ἀκόμη χαλιάμβος, πῆρε τὸ ὄνομά του ἀπὸ τοὺς στίχους πού συνόδευε.

– Τὸ *λυροφοινίκιον* ἦταν εἶδος λύρας φοινικικῆς προελεύσεως.

– Τὸ *σιμίκιον* ἐπίσης πολύχορδο, με 35 χορδές.

Ἔλα τὰ ἔγχορδα ὄργανα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων παίζονταν με τὰ δάχτυλα ή με πλήκτρα.

Ὁ Πολυδεύκης ἀναφέρει μεταξὺ τῶν ἐγχόρδων και τὰ ἑξῆς: *τρίγωνα, ψαλτήριον, σπάδικα, παρίαμβον, σινδασφόν, ψιθύραν* και τὴν *πανδοῦραν*, πού διασώθηκε ὡς τὴν ἐποχή μας με τὸ ἴδιο ὄνομα.

Πνευστὰ ὄργανα:

Μεταξὺ τῶν πνευστῶν ὀργάνων τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ὁ *αὐλὸς* ἦταν τὸ πιὸ δια-

δεδομένο, ὑπῆρχε δὲ μεγάλη ποικιλία, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὶς ὀνομασίες του: πολυφθογγος αὐλὸς, πολυφωνος, πολυκόμπος, πολυμελής, πολυμήκης, κ. ἄ.

Ὑπῆρχαν αὐλοὶ με ράμφος, σὰν τὸ σουραῦλι, χωρὶς ράμφος, ἀνοικτοὶ και ἀπὸ τὰ δύο ἄκρα, σὰν τὶς φλογέρες, με ὁπῆς και δίχως ὁπῆς. Τέτοιος ἦταν ὁ μονοκάλαμος αὐλὸς. Ὁ διπλὸς αὐλὸς ή δικάλαμος δὲν ἦταν εἶδος φλογέρας, ἀλλὰ ὁ ἦχος του ἐμοιαζε με τὸν ἦχο τῆς μαντούρας ή τῆς τσαμπούνας. Ὁ ἕνας αὐλὸς, ὁ δεξιὸς, ἔπαιζε τὴ μελωδία και ὁ ἀριστερὸς κρατοῦσε μιὰ νότα σὰν ἰσοκράτημα. Ὑπῆρχαν αὐλοὶ ἀνδρικοὶ, μεσόκοποι, παιδικοὶ και παρθένιοι, αὐλοὶ τέλειοι και ὑπερτέλειοι, χορικοὶ, δακτυλικοὶ, δίοποιοι, ἐμβατήριοι, ἡμίποιοι, ἱππόφορβοι, ὑπότρητοιοι, πολύτρητοιοι, πυθτικοὶ, σπονδιακοὶ, κ. ἄ.

– Ὁ *αὐλὸς τοῦ Πανὸς* ή *σῦριγξ* ἀπετελεῖτο ἀπὸ καλάμους διαφόρου μήκους χωρὶς ὁπῆς.

– Ὁ *ύδρηλὸς αὐλὸς* ή *ύδραυλος*, πού διὰ τοῦ Βυζαντίου διαδόθηκε στή Δύση και τελειοποιούμενος ἔφτασε νὰ θεωρεῖται σήμερα τὸ τελειότερο μουσικὸ ὄργανο, με τὸ ὄνομα Ἑκκλησιαστικὸ Ὅργανο.

– Οἱ *σάλπιγγες*, πού οἱ ἀρχαῖοι χρησιμοποιοῦσαν στοὺς πολέμους, στίς διάφορες θυσίες και τελετουργίες, καθὼς και στοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνες.

Κρουστὰ ὄργανα:

Οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες δὲν εἶχαν τὴν ποικιλία τῶν κρουστῶν ὀργάνων πού εἶχαν οἱ Αἰγύπτιοι, οἱ Ἀσσύριοι ή οἱ Ἑβραῖοι. Ἴσως γιατί ἀπὸ χαρακτῆρα δὲν τοὺς ἄρεσε ή θορυβώδης μουσική. Μεταχειρίζονταν τὰ κρουστὰ γιὰ τὴ λατρεία τοῦ Βάκχου ή ἀλλιῶς τοῦ Διονύσου, δηλαδὴ σὲ ὀργαστικῆς τελετές. Τὰ κυριώτερα κρουστὰ ὀργανὰ τους ἦταν τὰ *τύμπανα*, τὰ *κρόταλα*, τὰ *κύμβαλα* και τὰ *σειστρα*.

(*Συνεχίζεται*)

ΑΝΤΩΝΗΣ ΓΙΑΜΒΡΙΑΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΜΙΧΑΗΛ ΜΟΥΤΣΟΥΛΑΣ

(1936 - 1996)

Ἀξιότιμε κ. Διευθυντά,

Δέκα χρόνια συμπληρώθηκαν φέτος τὸν Μάιο ἀπὸ τὴν πρόωγη ἐκδήμια ἐνὸς διεθνoῦς φήμης ἀστρονόμου καὶ ξεχωριστοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου, τοῦ Καθηγητῆ Μιχαήλ Μουτσούλα. Τέτοιες φωτισμένες προσωπικότητες πρέπει νὰ τις θυμόμαστε καὶ νὰ τις προβάλλουμε στὶς νεώτερες γενιές. Καὶ νὰ ἐμπνεύσουμε ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τους.

Δὲν εἶμαι εἰδικὸς νὰ ἀναφερθῶ στὴ μεγάλη ἐπιστημονικὴ προσφορὰ τοῦ αἰοίδιμου Καθηγητῆ Μιχαήλ Μουτσούλα. Αὐτὸ θὰ τὸ κάνουν οἱ ἀρμόδιοι καὶ οἱ εἰδικοί. Ἐγὼ ἀπλῶς θέλω νὰ θυμίσω μερικoὺς σταθμοὺς τῆς λαμπρᾶς πορείας του. Γεννημένος στὴν Ἀθήνα, μὲ καταγωγή ἀπὸ τὴ Μεσσηνία, ἐκδήλωσε πολὺ νωρὶς τὴ μαθηματικὴ ἰδιοφυΐα του. Σὲ ἡλικία 17 ἐτῶν πῆρε τὸ πρῶτο βραβεῖο στὸν πανελλήνιο διαγωνισμὸ τῆς Ἑλληνικῆς Μαθηματικῆς Ἑταιρείας. Σπούδασε Μαθηματικὰ στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν καὶ μετεκπαίδευστηκε στὴν Ἀστρονομία στὸ Πανεπιστήμιο τοῦ Μάντσεστερ, τοῦ ὁποῖου ἀναγορεύθηκε διδάκτωρ.

Ἡ ἐπιστημονικὴ ἐξέλιξη τοῦ Μιχαήλ Μουτσούλα ὑπῆρξε ραγδαία. Τὸ 1973 ἐξελέγη ἐπίκ. Καθηγητῆς τῆς Ἀστρονομίας τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ ἀργότερα τακτικὸς καθηγητῆς καὶ διευθυντῆς τοῦ Ἐργαστηρίου

Τηλεπισκόπησης καὶ Τηλανίχνευσης. Ἀπὸ τὸ 1981 ἦταν ἐθνικὸς ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑλλάδος στὴν Ἐπιτροπὴ τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν γιὰ τὴν εἰρηνικὴ χρῆση τοῦ διαστήματος. Ἀπὸ τὸ 1987 ἔγινε διευθυντῆς τοῦ Τμήματος Διαστημικῶν Ἐρευνῶν καὶ πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς Νέων Τεχνολογιῶν τοῦ Εὐγενειδείου Ἰδρύματος.

Ἡ φήμη τοῦ διεθνῶς ὑπῆρξε μεγάλη. Τὸν καλοῦσαν ὡς Ἐπισκέπτη Καθηγητῆ νὰ διδάξει σὲ ξένα πανεπιστήμια. Συμμετείχε ὡς Ἐπισκέπτης - Ἐρευνητῆς στὸ Ἰνστιτοῦτο μελέτης τῆς Σελήνης, τῆς NASA, στὸ Χιούστον τοῦ Τέξας. Παράλληλα, ὀργάνωνε διεθνῆ ἐπιστημονικὰ συνέδρια, διηύθυνε ἐπιστημονικὰ περιοδικὰ, ἔπαιρνε μέρος σὲ διεθνεῖς ἐπιτροπές καὶ ἔρευνες. Ὅπως ἀναφέρθηκε, ὁ Καθηγητῆς Μιχαήλ Μουτσούλας ὑπῆρξε «μία ἀπὸ τὶς παγκόσμιες κορυφές στὸ χῶρο τῆς Ἀστροφυσικῆς» (περ. «Πολιτικὰ θέματα», 10 - 5 - 1996). Ἐξ ἄλλου, τὸ συγγραφικὸ του ἔργο εἶναι μεγάλο καὶ διεθνῶς ἀναγνωρισμένο. Πλήθος οἱ ἐπιστημονικῆς ἐργασίης του σὲ διεθνή περιοδικὰ.

Ἐπὶ πλέον, ὁ Καθηγητῆς Μιχαήλ Μουτσούλας ἦταν ἕνας καλλιεργημένος πνευματικὸς ἄνθρωπος, εὐσυνείδητος χριστιανὸς καὶ ἠθικὴ προσωπικότητα. Τὸ φωτεινὸ παράδειγμά του εἶθε νὰ ἐμπνεεῖ τοὺς νέους ἐπιστήμονες.

Μὲ ἐκτίμηση
Γ. Δ. ΚΟΥΒΕΛΑΣ
Καλαμάτα

«AKTINES». Μηνιαῖον περιοδικόν. Κυκλοφορεῖ τὴν 1ην ἐκάστου μηνός. Ἰδιοκτῆτης: «Χριστιανικὴ Ἐνωσις Ἀκτίνες», ὁδὸς Καρύστη 14, 105 61 Ἀθήνα, Τηλ. 3235-023. Ἐκδότης καὶ Διευθυντῆς Συντάξεως: Γεώργιος Δ. Ιατροίδης, Παρθενῶνος 26, 117 42 Ἀθήνα. Προϊστάμενος Τυπογραφείου: Θεόδωρος Γ. Δούρος, Ἰπποκράτους 189, 114 72 Ἀθήνα. Τιμὴ τεύχους € 1,20. Ἐτησίᾳ συνδρομὴ, εσωτερικοῦ € 12, ἐξωτερικοῦ € 30. Ἡ Ἐπιτροπὴ ἐπιφυλάσσει εἰς αὐτὴν τὸ δικαίωμα νὰ μὴ δημοσιεῖ ἢ νὰ συντέμνη κατὰ τὴν κρίσιν τῆς οἰονόητοτε χειρόγραφον. Χειρόγραφα δημοσιευόμενα ἢ μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται. Ἀναγγελία ἐντύπων ἐν γένει καὶ διβλιοκρασία δὲν δημοσιεύονται. ΚΩΔΙΚΟΣ: 1692.

Τόπος ἐκδόσεως Ἀθήνα, Ἰούλιος 2006

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «Η ΔΑΜΑΣΚΟΣ»

Άπό τίς εκδόσεις «Η Δαμασκός» κυκλοφοροῦν:

π. ΗΛΙΑ ΜΑΣΤΡΟΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ

○ **ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ**

Προβληματισμοὶ καὶ προτάσεις

ΤΡΕΙΣ ΜΟΡΦΕΣ ΙΕΡΕΣ:

○ **Η ΕΠΙΒΙΩΣΗ ΕΝΟΣ ΑΓΙΟΥ**

Νικόλαος Μύρων τῆς Λυκίας

○ **ΑΦΥΠΝΙΣΤΗΣ ΣΤΟΝ ΜΩΡΙΑ**

Ἰγνάτιος Λαμπρόπουλος

○ **Ο ΧΡΙΣΤΟΚΕΝΤΡΙΚΟΣ ΠΟΙΗΤΗΣ**

Ἀλέξανδρος Γκιάλας (Γ. Βερίτης)

ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΥ - ΠΑΛΑΙΟΥ

ΕΛΠΙΔΑΣ ΧΑΜΟΓΕΛΑ

Χαριτωμένη ποιητική συλλογή.

*

ΕΛ. Χ. ΚΟΥΛΟΥΜΠΑΡΙΤΣΗ

ΟΤΑΝ Η ΕΥΛΑΒΕΙΑ

ΓΙΝΕΤΑΙ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Ἡ γέννηση καὶ ἡ ἐξέλιξη τῆς πολυφωνικῆς
θρησκευτικῆς μουσικῆς στὴν Εὐρώπη.

*

Γ.Δ. ΚΟΥΒΕΛΑ

Η ΣΥΓΧΥΣΗ ΤΩΝ ΚΑΙΡΩΝ ΜΑΣ

ΚΑΙ Η ΔΙΕΞΟΔΟΣ

Ἐκδόσεις «Ἡ Δαμασκός»

Καρύτση 14 - 105 61 ΑΘΗΝΑ - Τηλ. 210 3221 283

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «Η ΔΑΜΑΣΚΟΣ»

Ἐκδόσεις «Ἡ Δαμασκός»

ΕΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΑΝ:

ΠΩΛ ΚΛΩΝΤΕΛ

ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΚΕΙΜΕΝΑ

Ἐκδόσεις Ε. Ν. Μόσχου

ΕΛΛΗΣ ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ

Ο ΚΗΠΟΣ ΜΕ ΤΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ

Ἐνα εὐχάριστο βιβλίο
γιὰ παιδιά τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου

Ἐκδόσεις «Ἡ Δαμασκός»
Καρότυπη 14 - 105 61 ΑΘΗΝΑ - Τηλ. 210 32 21 283